

Tarja Jaakkola

**”YKSIN EN KUITENKAAN OLISI JAKSANUT ENÄÄ
PÄIVÄÄKÄÄN”**

**Perhetyön merkitys asiakkaiden kokemana Keski- Pohjanmaan perhetyön
kehittämishankkeessa "Verkkoa kutoen, osaamista kehittäen."**

**Opinnäytetyö
KESKI-POHJANMAAN AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
Syyskuu 2009**

SISÄLLYS	
TIIVISTELMÄ	
ABSTRACT	
1 JOHDANTO	1
2 ”VERKKOA KUTOEN, OSAAMISTA KEHITTÄEN”, KESKI-POHJANMAAN PERHETYÖN KEHITTÄMISHANKE	4
2.1 Hankeen tavoitteet ja sisältö	4
2.2 Perhetyön määrittelyä	5
2.3 Perhetyön menetelmiä	6
2.3.1 Voimavaralähtöisyys perhetyössä	6
2.3.2 Perhelähtöisyys perhetyössä	8
2.3.3 Lapsinäkökulma perhetyössä	8
3 PERHE JA VANHEMMUUS LAPSEN HYVINVOINNIN JA PERHETYÖN TARPEELLISUUDEN NÄKÖKULMASTA	10
3.1 Ekologinen teoria perhetyön viitekehyksessä	10
3.2 Perheen määrittelyä suomalaisessa yhteiskunnassa	12
3.3 Vanhemmuuden määrittelyä suomalaisessa yhteiskunnassa	13
3.4 Perheen voimavarojen uhkatekijät	14
3.4.1 Vanhempien eron vaikutuksista lapsiin	15
3.4.2 Sosiaalisen pääoman niukkuus perheessä	16
3.4.3 Vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmien vaikutuksista lapsiin	18
3.4.4 Talous ja työllisyys lapsiperheissä	20
3.4.5 Lapsiperheiden tukipalvelut laman varjosta	21
4 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITTEET	23
4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset	23
4.2 Tavoitteena laadun arviointi	23
4.3 Tutkimuksen rajaus	24
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	25
5.1 Tutkimusote ja kohderyhmä	25
5.2 Kyselylomakkeen laadinta	25
5.3 Aineiston analysointi	27
5.4 Tutkimuksen luotettavuus	28
6 TUTKIMUKSEN TULOKSET	30
6.1 Lähtötilanne	30
6.2 Perhetyön merkitys	34
6.3 Tulevaisuuden palvelutarve	45
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	47
8 POHDINTA	50
LÄHTEET	54
LIITTEET	

TIIVISTELMÄ

Yksikkö Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja terveysala, Kokkola	Aika Marraskuu 2009	Tekijä Tarja Jaakkola
---	-------------------------------	---------------------------------

Koulutusohjelma Sosionomi (amk)	
Työn nimi: ”Yksin en olisi jaksanut enää päivääkään.” Perhetyön merkitys asiakkaiden kokemana "Verkkoa kutoen, osaamista kehittäen" Keski- Pohjanmaan perhetyön kehittämishankkeessa.	
Työn ohjaaja Anne Jaakonaho	Sivumäärä 57+ 13
Työelämäohjaaja Marja- Liisa Kela	

Keski- Pohjanmaan perhetyön kehittämishanke "Verkkoa kutoen, osaamista kehittäen" toteutui vuosina 2006- 2008. Sain hankkeen vetäjältä Marja-Liisa Kelalta ehdotuksen tutkia perhetyön merkitystä asiakkaiden elämässä ja miten tyytyväisiä asiakkaat ovat saamaansa tukeen. Tutkimukseni tarkoituksena oli tarkastella kehittämishankkeessa mukana olevien kuntien kaikkia asiakasperheitä ja tutkia hankkeen laatua eli sitä, onko hankkeen tavoite saavutettu perhetyön palvelujen laadun osalta.

Menetelmänä käytin puolistrukturoituja kyselylomakkeita, jotka välitettiin jokaiselle asiakasperheelle heidän oman perhetyöntekijänsä kautta.

Vastausten perusteella perhetyö on merkinnyt asiakasperheiden elämässä arjen sujuvuuden paranemista, lasten kasvatuksen tukemista ja vanhempien voimaantumisen kokemusta. Vastausten perusteella asiakasperheet antavat perhetyölle ja sen tekijöille suurta arvostusta ja kiitosta. Perhetyötä ei mielletty ainoastaan kodinhoidolliseksi tueksi vaan myös psykososiaalinen tuki ja työntekijöiden kuuntelemisen taidot nousivat esiin. Perhetyön odotuksiin vastaamiseen oltiin vain muutaman perheen kohdalla tyytymättömiä siitä syystä, että apua olisi tarvittu enemmän ja joustavammin esimerkiksi ilta-aikaan.

Olennaista perhetyön laadun mittaamisen kannalta on kuitenkin se, että huomioon täytyi ottaa pieni vastausprosentti, jonka vuoksi johtopäätöksiä ei pystytty tarpeeksi luotettavasti vetämään. Saatujen vastausten perusteella voidaan kuitenkin todeta, että perhetyö on tarpeellinen perheiden tukimuoto ja että se on ajanut asiaansa Keski- Pohjanmaalla näiden vastaajien kohdalla voimaannuttavalla tavalla.

Asiasanat:

Ekologinen teoria, Perhe, Perhetyö, Sosiaalinen pääoma, Vanhemmuus.

ABSTRACT

CENTRAL OSTROBOTHNIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES	Date November 2009	Author Tarja Jaakkola
Degree Programme in Social Services		
"I would't manage alone another day."Significanse of family work based on customers` opinions "by Spinning the Net, by Developing the Skills" Family Work Development project in Central Ostrobothnia.		
Instructor Anne Jaakonaho	Pages 57+13	
Supervisor Marja- Liisa Kela		

Central Ostrobothnia`s family work development project By Spinning the Net, by Developing the Skills realised in 2006- 2008. Project leader Marja- Liisa Kela gave me a proposal to research customers` opinions about the significanse of family work in their lives and how satisfied they had been with the support they had been given. The purpose of my research was to examine every customer family in the municipalities which belonged to the development project and find out if the goal of the project had been achieved when it comes to quality of family work.

The method I used was half-structured questionnaires, which were forwarded to every customer family by their own family workers.

According to the replies family work has meant controllable weekdays in customer families` lives, support in children`s upbringing and parent`s better management experience. According to the answers customer families give great appreciation and commendation to family work and family workers. Not only was family work conceived as housekeeping support but also psychosocial support and workers listening skills stood out. Only a few families were dissatisfied with family work expectations because they would have needed more help and in more flexible way for example in the evenings.

Because of the low answeringprocent we can`t make any realible conclusions from family work`s quality. However, according to the answers we can state as a conclusion that family work is a necessary family support form and it has promoted its issues in empowering ways in the families in Central Ostrobothnia

#Key words

Ecological theory, Family, Family work, Social capital, Parenthood.

1 JOHDANTO

*”Kaikki onnelliset perheet ovat toistensa kaltaisia,
jokainen onneton perhe on onneton omalla tavallaan.”
(Tolstoi. 1877)*

Perheet ovat joutuneet ja joutumassa vaikeiden ratkaisujen ja muutosten eteen nykypäivän Suomessa. Aloittaessani kehittämään opinnäytetyötä perhetyöstä kevättalvella 2008, kiinnostuin lukemaan 1990-luvun taitteen laman vaikutuksista perheiden ja lasten hyvinvointiin. Kävi ilmi, ettei kaikkia viime laman aikana leikattuja palveluja oltu kurottu nousukauden aikana umpeen ja monet laman aikana ammattiin valmistuneet olivat joutuneet pitkäaikaistyöttömiksi ja sitä kautta mahdollisesti myös muiden ongelmien eteen. Halusin ottaa selvää, mitä mahdollisuuksia perhetyöllä olisi tuen tarpeessa olevien perheiden auttamiseksi. Samoihin aikoihin Keski-Pohjanmaalla oli käynnissä perhetyön kehittämishanke Verkkoa kutoen, osaamista kehittäen. Otin yhteyttä hankkeen vetäjään Marja- Liisa Kelaan ja yhdessä päädyimme ajatukseen, että voisin opinnäytetyössäni tutkia asiakasperheiden kokemuksia perhetyön vaikutuksista heidän elämässään asiakastytyväisyyslomakkeen avulla. Kehittämishankkeen yhtenä keskeisenä tavoitteena mainittiin perhetyön laadun varmistaminen. Tutkimukseni pureutuu tähän kulmakiveen sillä laatua arvioitaessa täytyy ottaa huomioon palvelun saajien näkemys asiasta. Otin tutkimukseeni mukaan kaikki perhetyön asiakasperheet, jotka tuolloin kyselyjen lähettämisaikana, alkutalvella 2008, käyttivät perhetyön palveluja Keski- Pohjanmaalla.

Aihetta tutkiessani ja teoriaosaa kootessani ajankohtaisuus teeman ympärillä kasvoi koko ajan ja yleinen keskustelu muun muassa eri medioissa oli runsasta. Suomi ajautui hiljalleen taantumaan ja nyt johdantoa kirjoittaessani, kevättalvella 2009, huomaan miten ahtaalle perheet todella joutuvat peilaten siihen, ettei edes viime lamasta oltu vielä kunnolla selvitty. Jatkuvat lomautusvaroitukset ja irtisanomiset, kuntatalouden kiristyminen, ikärakennemuutos sekä jatkuvasti kasvava sosiaali- ja terveyspalvelujen kysyntä lastensuojelussa ja mielenterveytyössä enteilevät perheiden

tuen tarpeen kasvua, mutta paradoksaalisesti myös perheille annettavien tukien ja palvelujen leikkauksia. Edellisen laman jäljiltä ei kuitenkaan ole paljoa ylimääräistä, mistä voisi enää säästää.

Tässä tutkimuksessani puhun perhetyöstä, jota perhetyöntekijät tekevät asiakasperheiden kotona. Kyseessä voi olla matalan kynnyksen perhetyö, jossa tuen tarve on lyhytaikainen ja sisältää enimmäkseen esimerkiksi kodinhoidollista tukea, tai lastensuojelun toimenpide, jossa pyritään tukemaan perhettä taas jaloilleen psykososiaalisen tuen avulla, jotta jatkotoimenpiteisiin tarvitsisi ei ryhtyä. Perhetyössä otetaan perheen omat voimavarat huomioon mutta huomio keskitetään myös perheen lapsiin. Vanhempien ongelmat ovat aina sidoksissa myös lapseen, mutta usein perheen ongelmista puhutaan vain vanhempien näkökulmasta. Keskustellaan vanhemman mielenterveysongelmasta, päihteiden käytöstä, työttömyydestä ja niin edelleen. mutta samalla katse tulisi suunnata lapseen ja siihen, miten tämä kaikki häneen vaikuttaa muun muassa perheen muuttuneen ilmapiirin tai vanhemman oudon käytöksen vuoksi. Lapset saattavat oireilla kodin ongelmia päivähoitossa tai koulussa esim. käytöshäiriöillä. Tällöin on vaarana keskittyä vain lapsen ongelmaan, siis seuraukseen, ei itse syyhyn. Jotkin lapset toteavat parhaaksi selviytymiskeinoksi olla mahdollisimman tahdottomia ja huomaamattomia. Nämä lapset eivät sillä hetkellä kiinnitä aikuisten huomiota, mutta lapsen kokema ahdistus ja paha olo eivät katoa, vaan niiden esille tulo vain pitkittyy.

Nyt taantumana aikaan olisi erittäin tärkeää panostaa ennaltaehkäisevään työhön jos halutaan turvata perheiden sekä lasten ja nuorten hyvinvointia. Ennaltaehkäiseviä palveluja ovat muun muassa päivähoito ja koulu, mutta myös perhetyö. Sen lisäksi, että ennaltaehkäisevät palvelut tulevat erikoispalveluja halvemmaksi, ne ovat inhimillinen vaihtoehto; tilanteen ei tarvitse kärjistyä ja ongelmien kasaantua ennen kuin yksilö saa tarvitsemaansa tukea ja apua.

Perhetyössä perhetyöntekijät saavat seurata aitiopaikalta perheen dynamiikkaa ja sen ongelmia sekä pääsevät vaikuttamaan jokaisen perheenjäsenen hyvinvointiin. Perhetyö

keskittyy parhaimmillaan seuraamusten syihin ja tekee yhteistyötä perheen verkoston kanssa kuten lasten päivähoidon tai koulun sekä vanhempien käyttämien muiden palvelujen kanssa. Näin perheen saama tuki on kokonaisvaltaista ja perheen olemassa olevista voimavaroista lähtevää.

2 "VERKKOA KUTOEN, OSAAMISTA KEHITTÄEN", KESKI-POHJANMAAN PERHETYÖN KEHITTÄMISHANKE

"Verkkoa kutoen, osaamista kehittäen", – Keski-Pohjanmaan perhetyön kehittämishanke toteutui ajalla 1.5.2006–31.10.2008 Kannuksen kaupungin hallinnoimana. Hankkeessa mukana olevat kunnat olivat Kokkola, Toholampi, Lestijärvi, Kannus, Himanka, Lohtaja, Kälviä, Veteli, Kaustinen, Perho, Halsua ja Ullava. Syynä hankkeen käynnistämiseksi oli perhetyön suuri ja verrattain samankaltainen tarve alueen kunnissa ja toisaalta yksittäisten kuntien vähäiset voimavarat vastata tähän tarpeeseen. (Kela 2008.) Kunnallisten sosiaalipalveluiden kustannukset ovat koko ajan nousussa jo valmiiksi korkeista luvuista. Tästä syystä hyvinvointipalveluiden taloudellisten ja toiminnallisten edellytysten turvaamiseksi on kuntien täytynyt etsiä uusia ratkaisuja mm. kunta- ja palvelurakennemuutosten kautta ja projektien avulla. (Kananoja, Niiranen & Jokiranta 2008, 157 - 158.)

2.1 Hankkeen tavoitteet ja sisältö

Hankkeen tavoitteena oli kehittää perhetyön menetelmiä, organisointia ja osaamista Keski-Pohjanmaalla. Alueelle luotiin perhetyön toimintamalli, jonka tarkoituksena oli varmistaa laadukkaat perhetyön palvelut erilaisiin vaativiin perhetilanteisiin sekä turvata kuntalaisten tasa-arvoisuus kunnallisesti toteutetun perhetyön osalta. Perhetyön mallissa otettiin huomioon jokaisen kunnan omat lähtökohdat, resurssit ja tarpeet. Hankkeeseen kytkettiin myös päihteiden käytön vähentäminen ja mielenterveysongelmat, jotka aiheuttavat suurimman osan lastensuojelun tarpeesta. Hankkeen aikana panostettiin myös perhetyöhön osallistuvien koulutukseen, perhetyötä tekevien osaamisen vaatimustasoon sekä moniammatilliseen työskentelytapaan tekemällä perhetyön toimintamalli tutuksi myös muissa sosiaali- ja terveydenhuollon toimipisteissä kuten päiväkodeissa ja neuvoloissa. (Kela 2008.)

Hankkeen avulla selvitettiin kuntien väliseen yhteistyöhön liittyviä asioita, kuten yhteistoimintasopimuksia, ostopalvelutoimintaa sekä muita yhteistyöhön mahdollisesti liittyviä asioita. Hankkeessa kerättiin yhteen perhetyön keskipohjalainen osaajarekisteri, jota kautta kaikki saavat nyt tietoonsa alueen osaajat. Alueen kunnat voivat esimerkiksi ostaa erityisosaamista sopimuksen mukaan toiselta kunnalta, jossa tätä erityisosaamista on saatavilla. (Kela 2008.)

2.2 Perhetyön määrittelyä

Perhetyö on usein moniammatillista työtä, jossa yhdistyvät eri alojen tiedot ja taidot. Instituutiot, joissa perhetyötä voidaan katsoa tehtävän, ovat mm. neuvolat, päivähoito, kotipalvelu, sosiaalitoimistot, perhe- ja kasvatusneuvolat, koulu, lastensuojelulaitokset sekä sairaalat. Laajemmasta näkökulmasta ajateltuna perhetyöksi voidaan mieltää myös kaikki se julkisen vallan tuki, jolla perheitä ja perhetyötä pyritään perhepolitiikan kautta ohjaamaan. (Vuori 2003, 7 - 8)

Perhetyö kuuluu lastensuojelun avohuollon tukitoimiin joihin sosiaalityöntekijä voi perheen ohjata ja tarvittaessa velvoittaa esimerkiksi lastensuojeluilmoituksen perusteella alkaneista toimenpiteistä (Lastensuojelun käsikirja 2001, 34.) vaikka periaatteessa perhetyö on vapaaehtoista (Ihalainen & Kettunen 2006, 85). Perhetyö on aina tavoitteellista, intensiivistä, pitkäkestoista ja suunnitelmallista toimintaa, jota toteutetaan perheen kanssa yhdessä tehdyn perhetyösuunnitelman mukaisesti. Asiakkuus voi alkaa muun muassa vanhemman uupumuksesta tai äkillisen ja vaikean kriisin seurauksena. (Kokkolan perusturva 2008; Lastensuojelun käsikirja 2001, 34.)

Työ on muutokseen tähtäävää, perheiden ja erityisesti lasten hyvinvointia lisäävää, tavoitteellista työskentelyä, jossa työn keskiössä on itse perhe. Tärkeintä on lapsen edun turvaaminen ja perheiden tukeminen. (Reijonen 2005, 9 - 11.)

Perhetyö kuuluu yhä useammissa kunnissa tiukimmin lastensuojelun avohuollon

piiriin, mutta osittain myös kunnan tarjoamiin peruspalveluihin kotipalvelun kautta. (Ihalainen & Kettunen 2006, 84 - 85.) Kotipalvelun tehostettu perhetyö on kodinhoitajan antamaa lyhytaikaista ja maksullista palvelua, jota voidaan myöntää esimerkiksi lapsen tai hänen huoltajansa sairastuessa tai raskauden ja synnytyksen yhteydessä. Työtehtäviin kuuluvat muun muassa lapsen perusturvallisuudesta ja koulunkäynnistä huolehtiminen, päivittäisistä tehtävistä huolehtiminen perheenjäsenten kanssa, perheen omatoimisuuden edistäminen sekä huoltajan tukeminen lapsen kasvatukseen liittyvissä asioissa. (Kokkolan perusturva 2008.) Tavallisesta kotihoidosta poiketen perhetyössä painotetaan enemmän lapsilähtöisyyttä ja vanhempien tukemista (Ihalainen 2006, 86).

2.3 Perhetyön menetelmiä

Perhetyö on pääosin keskusteluapua perheen arkeen liittyvistä asioista kuin myös lasten kasvatuksesta ja vanhemmuudesta. Keskusteluissa kuullaan kaikkia perheen jäseniä ja apuna voidaan käyttää erilaisia perhetyöntekijän työvälineitä. Perhetyö on myös perheen tukemista ja ohjaamista eri palvelujen sokkeloissa, kun perheen omat voimavarat eivät riitä. Sen tavoitteena on myös pitää tarvittaessa yllä tiedonkulkua perheen eri viranomaisverkostoihin kuuluvien toimien kanssa. (Kokkolan perusturva 2008; Lastensuojelun käsikirja 2001, 34.)

Moniongelmaisen perheen viranomaisverkosto jakautuu useisiin eri haaroihin eikä kaikilla välttämättä ole minkäänlaista kokonaiskuvaa perheestä (Leppiman, Puustinen & Niemelä 2006, 15). Perhetyön tarkoitus on tukea perhettä kokonaisvaltaisesti heidän omassa lähiympäristössään (Reijonen 2005, 7). Voimavaralähtöisyys, perhelähtöisyys ja lapsinäkökulma muodostavat toimivan kokonaisuuden laadukkaalle perhetyölle ja niitä voidaan käyttää rintarinnan käytännön työssä.

2.3.1 Voimavaralähtöisyys perhetyössä

Verkkoa kutoen, osaamista kehittämällä hankkeen yhtenä tavoitteena oli asiakkaiden tukeminen heidän omien voimavarojensa käyttöönottamisessa (Kela 2008). Voimavaralähtöisyyden idea on siinä, että ongelmien sijasta keskitytään asiakkaan ja perheen voimavaroihin ja niiden tukemiseen (Puonti, Saarnio & Hujala 2004, 247). Perhetyöntekijältä edellytetään siis tietynlaista uteliaisuutta perheen asioihin myös siinä suhteessa, ettei tyydytä kaikkein ilmeisimpään. Joskus voimavarat voivat olla piilossa ja niiden esiintuomisessa tarvitaan voimavaralähtöisesti asennoitunutta työntekijää, joka pystyy säilyttämään positiivisen näkemyksen perheestä. Voimavarakeskeisyys ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei ongelmista saisi puhua. Taito piilee siinä, millä tavalla ongelmista keskustellaan. Ongelmien kautta voidaan kartoittaa asioita, joiden avulla selviydyttiin aikaisemmin. (Häggman-Laitila, Ruskomaa, Euramaa 2000, 41 - 45.) Ongelmat ja niistä selviytyminen voidaan myös ajatella tulevaisuuden voimavaroina, kriisit kuuluvat elämään ja vievät kehitystä eteenpäin. Aikaisemmat kriisit luovat pohjaa seuraavalle sen mukaan, kuinka onnistuneesti yksilö on ne pystynyt ratkaisemaan. (Ruishalme & Saaristo 2007, 29 - 30.)

Koheesion eli elämänhallinnan tunne liittyy oleellisesti perheiden arkeen ja perhetyössä sitä voidaan tukea nimenomaan voimavarakeskeisen lähestymistavan kautta. Koheesio eli sense of coherence on Antonovskyn kehittämä teoria, johon kuuluu kolme osa-alueita. Jotta yksilöllä säilyisi elämänhallinnan tunne, hänen elämänsä täytyy olla jokseenkin ennustettavissa ja järjestyksessä eli ymmärrettävää. Toiseksi elämänhallintaan tarvitaan hallittavuutta eli sitä, että yksilöllä on tunne omista voimavaroistaan, joilla hän pystyy selviämään ongelmista. Kolmanneksi Antonovskyn teoriaan kuuluu elämän tarkoituksellisuuden löytäminen ja säilyttäminen. (Halttunen 1999, 62.) Perhetyön asiakkailla on usein ja ymmärrettävistä syistä puutteita elämänhallinnassaan tai joillakin sen osa-alueilla. Perhetyöllä pystytään kuitenkin ohjaamaan asiakasta/ perhettä parempaan suuntaan. Nykyään perhetyön painopiste on nimenomaan perheiden ja siihen kuuluvien jäsenten

vastuullistamisessa eli perhettä tuetaan tekemään itse ja ottamaan ohjat omiin käsiin ammattitaidolla ohjaten ja syylistämistä välttäen. (Vuori & Nätkin 2007, 16.)

2.3.2 Perhelähtöisyys perhetyössä

Työntekijän tulisi nähdä perhe systeeminä eli suurempana kokonaisuutena kuin vain osiensa summana; perhe on toisaalta yksikkö, mutta sen olemassaolo ei olisi mahdollista ilman useaa eri yksilöä (Piha 1999, 16). Perhelähtöisyys lähtee ajatuksesta, että jokainen perhe ja jokainen perheenjäsen on oman tilanteen ja arjen asiantuntija. (Lastensuojelun käsikirja 2001, 24). Perhetyö voidaan ajatella siis eri asiantuntijoiden yhteistyösuhteeksi, jossa työntekijä tuo asiantuntijaosaamisensa esille työn prosessiosaamisen kautta. Näin perhe ja eri yksilöt siinä muuttuvat avuttomista autettavista aktiivisiksi toimijoiksi. (Häggman-Laitila 2000, 47.)

2.3.3 Lapsinäkökulma perhetyössä

Lastensuojelulain 4§ edellyttää lapsen edun ensisijaista huomioon ottamista lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja toteutettaessa (Lastensuojelulaki 2007) Lapsilähtöisyyttä on hankkeen aikana tehostettu erilaisten asiaan liittyvien koulutusten avulla. Lisäksi erilaisten toiminnallisten välineiden käytön vakiinnuttaminen ja lastensuojelun alkuarvioinnin tekeminen on lisännyt lapsen huomioimista ja kuulemistä. (Kela 2008.) Perhetyössä, niin kuin useilla muillakin perhepalvelujen sektoreilla, on tiukassa perinne kuvata perheen ongelmia vanhempien näkökulmasta ja heidän ongelmiansa kautta. Perhetyöntekijöillä onkin siis haastetta jo oman mielen tasolla ajatella asioita ja perheen ongelmia lapsinäkökulmasta. Lapsilähtöisyys on työorientaatio, jossa kaikki käsiteltävät asiat ja niiden hoitamiseen liittyvät toiminnot lähtevät lapsesta käsin. Se on siis ennen kaikkea näkökulman pitämistä lapsessa, ei vain konkreettista lapsen kanssa olemista. (Reijonen 2005, 63.) Lähtökohtana on, että lapsi saa joko oman työntekijän tai häntä tavataan ajoittain ilman vanhempien

läsnäoloa, jos tälle ei ole mitään olennaista estettä (Möller 2005, 64).

Lapsilähtöinen työskentely edellyttää perhetyöntekijältä ammattitaitoa ja luovuutta. Hankkeessa mukana olleiden perhetyöntekijöiden mukaan perhetyön tueksi kehitetyt erilaiset työkalut ovat mahdollistaneet ja lisänneet lapsen kuulemista asiakastilanteissa. (Kela 2008.) Lapselle pitää välittyä tunne, että juuri hänen asiaansa halutaan aidosti kuulla ja työntekijä on aidosti tilanteessa läsnä. Lapselle täytyy myös välittyä tunne siitä, että työntekijälle on turvallista kertoa jotain arkaluontoista asiaa ilman pelkoa, että työntekijä reagoisi liian voimakkaasti tai lapsen kannalta väärällä tavalla. Paljon kuitenkin on lapsesta itsestään kiinni, missä määrin hän oman kokemuspohjansa perusteella haluaa toiselle ihmiselle elämästään paljastaa. Ensinnäkään lapsi ei ole mahdollisesti kotonaan tottunut siihen, että hänen mielipiteitään halutaan kuulla tai tunteita ottaa huomioon. Toisekseen jokaisella lapsella on perhetilanteesta huolimatta vahva lojaliteetin tunne omia vanhempiaan kohtaan. Kolmanneksi lapsi tarvitsee usein paljon aikaa kokemustensa työstämiseen ja muistamiseen. (Reijonen 2005, 63 - 68.)

3 PERHE JA VANHEMMUUS LAPSEN HYVINVOINNIN JA PERHETYÖN TARPEELLISUUDEN NÄKÖKULMASTA

Lapsen etu ja parhaat mahdolliset lapsuuden olosuhteet ovat aina aika- ja kulttuurisidonnaisia mutta myös eri tieteenaloista riippuvaisia. Psykologia ja kasvatustieteelliset näkökulmat painottavat suhteellisen paljon lapsen suotuisan kehityksen riskeihin ja uhkatekijöihin, kun taas sosiaali- ja yhteiskuntatieteet keskittyvät jonkin verran enemmän lasten kykenevyyteen ja erilaisten lapsuus- ja perhemallien näkemisenä osana luonnollistakin muutosta. Onnellisista perheistä ja hyvinvoivista lapsista on vaikeampaa löytää tutkimustietoa kuin epäkohtiin painottuvista asioista (Pohjola 2005, 51 - 55.) Perhetyön kuitenkin ajatellaan osuvan juuri perheiden muutoskohtiin, joissa piilee sekä suuria että pieniä riskejä lasten ja koko perheen pahoinvointiin. Siitä syystä olen ottanut tässä luvussa näkökulmaksi perheen ja vanhemmuuden vaikutuksen lapsen hyvinvointiin ja sen riskitekijöihin.

Perhesuhteet voivat olla voimavara ja turvallisuusresurssi mutta joillekin toisille myös turvattomuuden aiheuttaja. Pätkätyöttömyys, pienipalkkaisuus, työelämän vaatimukset ja muut paineet purkautuvat yleensä perheen sisällä, mikä voi pahimmassa tapauksessa helposti johtaa perhe- ja/tai lähisuhdeväkivaltaan. Perheiden on yhä vaikeampaa tukea toisiaan elämänkriiseissä, koska perheyhteisöt ovat pienentyneet ja verkostot etääntyneet. (Ruishalme & Saaristo 2007, 17 - 18.) Ongelmien ennaltaehkäisyllä ja varhaisella puuttumisella esim. perhetyön kautta on suuri merkitys ongelmien kasautumisen välttämiseksi ja lasten psyykkisen hyvinvoinnin parantamisessa. (Jämsä 2008, 89.)

3.1 Ekologinen teoria perhetyön viitekehyksessä

Kirjoittaessani tätä osiota, taustalla on koko ajan ollut ajatus lapsen ja perheen kontekstisidonnaisuudesta ja Bronfenbrennerin ekologinen teoria. Tämä siitä syystä, että perhe ei ole koskaan suljettu systeemi. Ulkopuolinen maailma ja ilmiöt

vaikuttavat perheen hyvinvointiin, toimintatapoihin ja kulttuurin muovaamiseen. (Kihl 2008, 83.) Ekologisen teorian peruslähtökohtana on yksilön ja ympäristön vuorovaikutuksellisuus. Teoria perustuu neljään keskenään sisällettyihin tasoihin, joista ensimmäistä kutsutaan mikrosysteemiksi. Systemi pitää sisällään roolien, henkilöiden sekä erilaisten toimintojen välisten suhteiden kokonaisuuden, joka ilmenee jossakin yksilön fyysisessä ympäristössä. Jos ekologisen teorian keskiöön ajatellaan perhetyön asiakkaana olevaa lasta, voisi hänen mikrosysteemiinsä kuulua vanhemmat, perhe, päivähoito sekä perhetyöntekijä. (Puroila & Karila 2001, 205 - 208.)

Mesosysteemi aukeaa mikrosysteemin ympärille ja tarkoittaa oikeastaan mikrosysteemin systeemiä eli kaikkia niitä yhteyksiä ja prosesseja, jotka toimivat kahden tai useamman ympäristön välillä, joihin yksilö, tässä tapauksessa lapsi, osallistuu. Mitä useammassa mikrosysteemissä yksilö toimii, sitä merkittävämpää sen katsotaan olevan hänen kehitykselleen. Positiivisen vaikuttavuuden kannalta on kuitenkin keskeistä, minkälaiset ovat mesosysteemien toimivuus ja laatu. Ratkaisevin vaihe käydään niin sanotussa ekologisessa siirtymässä eli mesosysteemin muodostumisessa esimerkiksi lapsen ja perhetyöntekijän välille. Tällöin esimerkiksi tulevat tarkasteluun molemminpuoliset rooliodotukset ja muutokset. (Puroila & Karila 2001, 212.) Miten esimerkiksi perhetyöntekijä asennoituu lapsen tärkeänä perheen asiantuntijana ja miten luottamusta ryhdytään rakentamaan?

Eksosysteemi on tästä seuraavana ja pitää sisällään erilaiset instituutiot ja yhteiskunnan rakenteet, jotka mahdollistavat vanhempien toimimisen riittävän hyvinä vanhempina ja kasvattajina ja vaikuttavat näin välillisesti lapseen. Makrosysteemiä on ympyrän reunakohdat, joissa tulevat esille kaikki ne yhteiskunnan ekonomiset, sosiaaliset, kasvatukselliset sekä lakeihin ja politiikkaan liittyvät järjestelyt kuten perhepolitiikka. (Hujala, Puroila, Parrila-Haapakoski & Nivala 1998, 11 - 22.) Makrosysteemi ikään kuin konkretisoituu alemmilla tasoilla ekso-, meso- ja mikrosysteemeissä (Puroila yms. 2001, 214).

Kaikki siis vaikuttaa kaikkeen ja systeemin epätasapaino ja ristiriita aiheuttavat ongelmia useissa ulottuvuuksissa (Hujala 1998, 11 - 22.) Tämä teoria todentuu hyvin siis myös perhe-elämässä ja kokoaa hyvin perhetyöntekijän näkemyksellisyyttä perheestä.

3.2 Perheen määrittelyä suomalaisessa yhteiskunnassa

Perheelle on yhtä monta määrittelijää kuin maapallolla on ihmisiä. Lisäksi on eri tieteenalojen ja tutkijoiden käsityksiä oikeasta perheestä. Käsite on siis hyvin monimuotoinen ja monimutkainen, joten avaan seuraavassa perhettä vain muutamien eri näkökulmien kautta.

Ensimmäisen lapsen syntyminen nähdään yleisesti myös uuden perheen syntymisenä. Perhe on siis ennen kaikkea lapsen koti sekä kasvatuksen ja kasvun paikka. (Pohjola 2005, 43.) Se tarjoaa lapselle syvimmät ja pysyvimmat ihmissuhteet eli se on lapsen tärkein kasvuympäristö (Hujala yms. 1998, 16.) Perhe on dynaaminen systeemi, jonka kaikki jäsenet vaikuttavat toisiinsa (Rönkä & Kinnunen 2002, 7). Yksilöllisyyttä korostavan kulttuurin myötä se on jokaisen yksilön henkilökohtaisesti määrittelemänä intiimisuhte, jota kuitenkin rajaa sosiokulttuuriset normit.

Perhe voidaan määritellä myös laajemmin ideologiaksi ja eleyksi käytännöksi. Tästä edelleen voidaan käsitettä jakaa sukupuoli- ja sukupolvisuhteisiin, sukulaisuuteen, osapuolten väliseen asumisjärjestelyyn sekä kotitalouteen. Perhe ja perhesuhteet voidaan myös mielenkiintoisella tavalla nähdä kulisseinä, sillä ulkopuoliset eivät useinkaan voi nähdä, mitä perheen sisällä todellisuudessa tapahtuu. Tämä perustuu sille ilmiölle, että perheenjäsenet voivat näyttää perheen sisällä sellaisia tunteita, joita ei muualla uskalla osoittaa. Valitettavin esimerkki on väkivaltaisuus. (Forsberg 2003, 6 - 12.)

Juuri kulissien vuoksi ulkopuolisen ja esimerkiksi perhetyöntekijän on vaikeaa päästä

sisälle perheen arkitodellisuutta rikkomatta perhedynamiikkaa. Työhön tuo haastetta myös perhekäsityksen vahva ja henkilökohtainen määritelmä, joka vaikuttaa erilaisten perheiden kohtaamiseen sekä hyvän perhe-elämän määrittelyyn. (Rönkä & Kinnunen 2002, 7.)

Yleisesti arkikielessä perheellä tarkoitetaan kuitenkin miehen ja naisen sekä heidän lastensa muodostamaa yksikköä, joka kaikessa arkisuudessaan on itsestänselvyys ja luonnollinen ilmiö. Nykyajan perheet ovat kuitenkin hyvin paljon monimuotoisempia sillä miehen, naisen ja lasten muodostaman ydinperheen rinnalle ovat tulleet yksinhuoltajaperheet, uusperheet, sateenkaariperheet ja apilaperheet. (Forsberg 2003, 10.) Avioparien muodostamien perheiden määrä on laskenut tasaiseen vauhtiin vuoteen 2005 kun taas avoparien ja yksinhuoltajien määrä on kasvanut (Suomalainen lapsi 2007, 34 - 35).

Lapsilta kysyttäessä normaalin perheen kuva poikkeaa kuitenkin aikuisten asettamasta ideaalista, sillä tutkimusten mukaan lasten normaali perhekäsitys koostuu ennen kaikkea sosiaalisista suhteista ja arkipäivän askareista (Pohjola 2005, 51). Keskeistä ei ole perheen rakenne vaan tunneilmapiiriltään eheä kokonaisuus jossa yhdessä jaetaan turvallisesti elämään kuuluvat ilot ja surut ja jossa jokainen tuntee itsensä rakastetuksi. Perheen tulisi ennen kaikkea olla paikka jossa lapsi löytää itsensä ja saa myös luvan olla oma itsensä. Kirsi Pohjola sanookin artikkelissaan "Perhe ja lapsen perhe" hienosti, että ” Kodin tulisi olla paikka jossa maailmaa sulatellaan. ” (Pohjola 2005, 58).

3.3 Vanhemmuuden määrittelyä suomalaisessa yhteiskunnassa

Vanhemmuudesta on löydettävissä perheen tavoin useita erilaisia puolia. Vanhemmuus voidaan ainakin jakaa taloudelliseen, juridiseen, biologiseen, psykologiseen ja sosiaaliseen vanhemmuuteen. Vanhemmuus on dynaaminen, peruuttamaton prosessi, johon osaltaan vaikuttavat yksilön elämäntilanne, voimavarat (esimerkiksi parisuhteessa) sekä kokemukset omasta lapsuudesta ja omakohtainen

käsitys yksilön kyvyistä toimia ja selviytyä vanhempana.

Paljon puhuttu vanhemmuuden roolikartta avaa vanhemmuuden näköaloja laajalle skaalalle, sillä karttaan sisältyy viisi eri vanhemmuuteen kuuluvaa roolia; huoltaja, rakkauden antaja, elämän opettaja, ihmissuhdeosaaja sekä rajojen asettaja.

(Järvinen 2007, 90 - 91; 126.)

Ajatukset vanhemmuuden kaksoisstandardista kyseenalaistuivat äitien siirryttyä laajemmin palkkatyöhön 50- luvulla. Nykyään puhutaan paljon jaetusta vanhemmuudesta äidin ja isän kesken sekä toisaalta vanhempien ja ammattilaisten jaetusta kasvatuskumppanuudesta. (Nätkin 2003, 29.) Jaetun vanhemmuuden käsite on alun perin saanut alkunsa isyystutkimuksesta. Miehillä myydään isyyttä mahdollisuutena ja oikeutena, mutta sellaisista asioista kuin vanhemmuuden vastuu ja velvollisuus ei niinkään kovaäänisesti puhuta. (Sevón & Huttunen 2002, 94.) Painopiste on isän ja lapsen välinen suhde mutta ei niinkään esimerkiksi jaetut kotityöt. Isien aktiivisuutta pyritään lisäämään äitien kautta; äitejä ja ammattilaisia kehoitetaan luomaan isien toiminnalle tilaa ja houkutellen ohjata isyyteen ja äitien tukemiseen. (Vuori 2003, 55.) On kuitenkin totta, että nykypäivän nuorempien miesten isyysihanne on toisenlainen kuin ehkä heidän omien isiensä käsitykset. Hyvä ja kunnollinen isä nähdään yleisesti vastuullisena kasvattajana, joka on lapselleen läsnä ja aikaansa antava. Isän kasvatustuuta ja osallisuutta korostetaan paljon. Isien ja äitien tunteista ja kokemuksista suhteessa lapseen puhutaan paljon ja niistä on tehty lukuisia tutkimuksia. Vastapainoksi ei kuitenkaan olla riittävästi tutkittu lasten käsityksiä suhteessa vanhempiin. (Pohjola 2005, 50)

3.4 Perheen voimavarojen uhkatekijät

Mentävä on.

Äiti etenee urallaan

isällä on liikeneuvottelut

isovanhempien on mentävä etelään.

Sinä istut nalles kanssa

kysyen

mihin tarhan tädit juoksevat. (Marja-Liisa Syrjänen)

Perheiden ja lasten tilanteesta voidaan saada erilaisia käsityksiä riippuen siitä, mistä näkökulmasta ongelmia tarkastellaan. (Raunio 2004, 231). Valtaosa suomalaisista lapsista voi hyvin, mutta koko ajan laajeneva joukko lapsia kamppailee monimutkaistuvien ja moninaisten ongelmien keskellä (Bardy 2002, 164). Vanhemmuuden laatu on pitkälle sidoksissa koko perheen hyvinvointiin ja toisaalta taas parisuhteen laatu on sidoksissa hyvään vanhemmuuteen (Pulkinen 2002, 19). Vaikka käsitteet ovatkin vahvasti linkittyneinä toisiinsa, voidaan nyky-yhteiskunnassa huomata useita merkkejä siitä, että vanhemmuus ja parisuhde erotetaan toisistaan samalla kun kummankin tunnemerkitys saa enemmän voimaa. (Koronen 2003, 106.)

Jokaisen ihmisen elämässä tulee vastaan erilaisia kriisejä ja riskitekijöitä, jotka saattavat vaatia ulkopuolisten ja/ tai viranomaisten apua. Joillakin yksilöillä nämä elämänsä kriisit kolahtavat niin kovaa, etteivät omat voimavarat tai sosiaalinen tuki pysty aina katkaisemaan syrjäytymisen uria. (Pölkki 2001, 127.) Sosiaalityössä perheiden ongelmat tulevat selkeimmin esille lastensuojelussa, jonka tarve on jatkanut kasvuaan 1990-luvulta lähtien (Raunio 2004, 231).

3.4.1 Vanhempien eron vaikutuksista lapseen

Avioeroista on viime vuosina puhuttu paljon ja on totta että avioliitot hajoavat nopeammin (Sauli 2001, 165). Yhteiskunnallisesti tilanteesta ollaan huolissaan etenkin siitä syystä, että perhe- ja avioliittoinstituution ja siihen kuuluvan moraalin pelätään kuihtuvan. Sen lisäksi erojen vaikutuksista lapseen tutkitaan. Nykyään voidaan kuitenkin havaita vallalla oleva trendi, jossa parisuhde irrotetaan perheestä. Parisuhteesta tehdään vapaavalintainen asia, jonka tyydyttävyyttä jatkuvasti puntaroidaan. Jos tilannetta ajatellaan parikymmentä vuotta sitten, perhe oli se liima, joka piti myös parisuhteen koossa usein vaikeistakin ongelmista huolimatta. Toisaalta kuitenkin vanhemmuuden merkitys tunnetasolla on lisääntynyt eroista huolimatta. Vanhemmat haluavat jatkaa vanhemmuuttaan mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä ja lapsi otetaan paremmin huomioon vaikka parisuhde äidin ja isän välillä ei jatkukaan. (Koronen 2003, 104 - 106.)

Lapsiperheiden erotilanteiden seurantaan vaikeuttaa avoliittojen määrän kasvu, joissa tapahtuvia eroja on pulmallista tilastoida (Sauli 2001, 165). Tutkimusten perusteella voidaan kuitenkin kertoa että ydinperheitä, joilla siis tarkoitetaan kahden vanhemman ja vähintään yhden lapsen yhteistä taloutta, on noin 80 %. Näistä n. 60 % on avioliitossa eläviä vanhempia. Lopuista noin viidesosa on yksinhuoltajaperheitä, joissa yleensä äiti asuu lapsen/ lasten kanssa samassa taloudessa, vaikkakin yksinhuoltajaisien määrä on lähtenyt hienoiseen kasvuun. (Ihalainen & Kettunen 2006, 69.)

Perhemuodon perusteella ei voida kuitenkaan yksiselitteisesti vetää johtopäätöksiä perheen hyvinvoinnista, sillä eroja löytyy niin perhemuotojen sisällä kuin välilläkin. Lapsen kehitykseen ja hyvinvointiin vaikuttavat enemmän pitkäkestoiset sosiaaliset ja taloudelliset haitat sekä perhesuhteiden huono laatu, esimerkiksi toisen vanhemman poissaolon tai riitelyn takia. (Rönkä, Litsilä, Viheräkoski & Poikkeus 2002, 63.)

Avioero ei ole koskaan erillinen kokemus vaan siihen kytkeytyy monimutkainen ja usein pitkäkestoinen tapahtumasarja. Vaikean perhekriisin takia vanhempien ero voi lapsesta tuntua myös vapauttavalta (Pulkkinen 2002 a, 18.), mutta siihen kuuluu aina myös negatiivinen sävy jatkuvuuden tunteen katkeamisen takia. Vanhempien ero tuo myös mukanaan monenlaisia elämänmuutoksia, jotka koettelevat lapsen sopeutumiskykyä. (Rönkä, Litsilä, Viheräkoski & Poikkeus 2002, 63.) Lapset reagoivat herkästi vanhempiensa väliseen suhteeseen ja oppivat nopeasti aistimaan vuorovaikutuksessa ja kodissa piilevän jännityksen. Tämä saattaa usein aiheuttaa lapselle ahdistuneisuuden ja alakuloisuuden tunteita. (Leppiman yms. 2006, 14.) On myös totta, että vanhempien ero vie muuttuneiden ihmissuhdeverkostojen kautta aina jonkin verran pois lapsen sosiaalista pääomaa, josta kerron tarkemmin seuraavaksi.

3.4.2 Sosiaalisen pääoman niukkuus perheessä

Sosiaalisen pääoman käsite on laaja, sillä useat tutkijat ovat kirjoittaneet siitä omia

teorioitaan. Esitän tässä nyt kaksi ehkä tunnetuinta sosiaalisen pääoman teoriaa; Colemanin (1988) ja Putmanin (1995). Coleman lisäsi taloudellisen ja inhimillisen pääoman joukkoon sosiaalisen pääoman, jolla tarkoitetaan yksilöiden välistä luottamusta, informaation kulkua sekä yhteisen hyvän tavoittelemista oman edun sijasta. Inhimillinen pääoma on oikeastaan riippuvainen sosiaalisesta pääomasta, sillä ilman tiivistä yksilöiden välistä vuorovaikutusta, ei myöskään inhimillinen pääomaa voida jakaa. (Pulkinen 2002 b, 38 - 39.) Colemanin teoria sosiaalisesta pääomasta tarkoittaa perheen sisällä juuri lasten ja vanhempien välistä vahvaa ja hyvää suhdetta, yhdessä elämistä, olemista ja kokemista. Se ulottuu myös perheen ulkopuolisiin verkostoihin kuten kouluun, naapurustoon ja kirkkoon. Sosiaalinen pääoma on niukassa, sillä se mahdollistuu vain jos sen kartuttamiseen maltetaan luovuttaa riittävästi aikaa. (Pulkinen 2002 b, 39; Pohjola 2005, 56 - 57; Kananoja 1999, 7.) Ajan puutteen lisäksi uhkatekijöinä ovat muuttoliike, pitkäaikainen sairaus, työttömyys ja vanhempien ero. (Järvinen yms. 2007, 113). Putmanin teoria käsittää pitkälti samoja asioita kuin Colemanin, mutta hän ulottaa käsitteen vielä selvemmin yhteisöihin ja kansakuntaan. (Pulkinen 2002 b, 38).

Pulkinen käyttää kirjassaan "Mukavaa yhdessä; Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys" (2002 b, 44) termiä "sosiaalinen alkupääoma" kuvaamaan lapsen sosiaalisen pääoman alkulähdettä, jonka vastasyntynyt saa ikään kuin perintönään. Sosiaalinen alkupääoma sisältää kasvatusympäristön arvoasenteet sekä normit, yhteisön tuen ja luottamuksen. Kasvuympäristön eroavaisuudet vaikuttavat suuresti sosiaalisen pääoman myöhempään keräämiseen, sillä sen puute vaikeuttaa sosiaalisten taitojen ja moraalisen luotettavuuden harjoittamista eli kulttuurisen pääoman muodostumista. Tämä taas johtaa noidan ympyrän tavoin takaisin sosiaalisen pääoman keruuseen. (Pulkinen 2002 b, 44; 46 - 47.)

Perhetyöntekijä voi olla perheen tukena hahmottamassa sosiaalisen pääoman määrää ja mahdollisuuksien mukaan tukemassa sen lisäämisessä. Keinoina tähän ovat vaikkapa verkostotyö ja verkostokartan tekeminen, jossa perheen tai sen yksittäisen jäsenen sosiaalinen verkosto tehdään näkyväksi ja todella huomioidaan myös

arvonäkökulma. (Järvinen yms. 2007, 113; Pulkkinen 2002 b, 41.)

3.4.3 Vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmien vaikutuksista lapsiin

Mielenterveyden riskitekijöinä ovat yksilön psyykkisten ja hermostollisten tekijöiden, kuten itsetunnon ongelmien, eristäytyneisyyden, perimän ja sairauksien lisäksi ulkoiset, elämän kriiseihin liittyvät tai yhteiskunnalliset tekijät. Tällaisia voivat olla erot ja menetykset, työttömyys, päihteet, köyhyys, haitallinen elinympäristö sekä psyykkiset häiriöt perheessä. (Heiskanen, Salonen, Kitchener & Jorm 2008, 14 - 15.) Mielenterveysongelmien lisääntyminen on puhuttanut nousukauden Suomessa 2000-luvun taitteessa ja alkupuolella. Tämän hetkisen taantuma-ajan seurauksena tulleet lomautukset ja irtisanomiset tuovat epäilemättä lisää vaikeuksia perheille ja vanhemmille ja luvut mielenterveyspalvelujen tarvitsijoissa varmasti kasvavat jatkossakin.

Tytti Solantauksen valtakunnallisilla neuvolapäivillä 2006 pitämän luennon mukaan n. 25% lapsista elää perheissä, joissa vanhemmalla on mielenterveysongelmia. Lisäksi jopa n. 75% lastenpsykiatrian osastopotilaista on psyykkisesti sairas vanhempi. (Solantaus 2006.)

Päihdeperheiksi luokitellaan ne perheet, joissa toinen tai kummatkin vanhemmat tai perheen lapsi käyttävät päihteitä siinä määrin, että siitä on haittaa käyttäjälle itselleen ja/ tai perheenjäsenelle. Tutkimusten perusteella on voitu arvioida että noin 100 000 lasta elää alkoholiperheessä. (Kihl 2008, 84; 97.) Raskaana olevien naisten päihteiden käytöstä on käyty paljon julkista keskustelua viime aikoina, sillä arvioiden mukaan 6 % synnyttäneistä äideistä on alkoholi-, lääke- tai huumeongelmaisia. Tämä tarkoittaa, että vuosittain syntyy noin 3600 päihderiippuvaista vauvaa. (Lång 2009.) Päihdeperheiden lasten tukemiseen on tärkeää sijoittaa myös perhetyöntekijöiden voimavaroja, sillä päihdeongelmat voidaan köyhyyden ohella nähdä pahimmassa tapauksessa ylisukupolvisena periytymisenä eli lapsilla on keskimääräistä huonommat

elämän lähtökohdat. Lapset sisäistävät lapsuudenkodin elämäntavan ja kuljettavat kokemuksiaan myös seuraaviin perheisiinsä. Toisekseen tukeminen on ehdottoman tärkeää, sillä kodin merkitys nähdään hyvin vahvana lapsen psyykkis-fyysis-sosiaalisessa kehityksessä. (Kihl 2008, 82 - 83.)

Päihdeperheet saattavat olla riitaisia ja väkivaltaisia (Nätkin 2003, 35). Lasten näkökulmaa tutkittaessa on voitu havaita yleisesti, että vanhempien juominen ei sinänsä ole pahin ahdistuksen ja turvattomuuden tuoja lapsen arjessa, vaan juuri päihteiden käytöstä aiheutuvat ristiriidat, kodin painostava jännitys ja riitaisuus (Kihl 2008, 83). Voidaan myös sanoa että päihteiden ongelmakäyttö katkaisee vanhemmuuden tai tekee siitä ainakin jaksottaista. Lapsen mielessä päihteet perheessä koetaan erittäin kielteisinä asioina ja vaarana on, että aikuisten ja lasten roolijaot sekoittuvat pääläelleen. Vanhemmat käyttävät päihteitä itsehoitokeinoina arjen ongelmiin, syrjäytymiseen ja huonovointisuuteen. Riskinä on, että jotkut päihdeperheiden lapsista eivät opi tai eivät edes tiedä oikeiden ongelmanratkaisukeinojen olemassaolosta. (Nätkin 2003, 35.)

Mielenterveys- ja päihdeongelmat saattavat usein kulkea käsi kädessä perheissä ja voivat olla syy lapsen laiminlyönnille. Vanhemmat saattavat olla kyvyttömiä huolehtimaan lapsen perustarpeista, joka on merkittävä riski lapsen kasvu- ja kehitykselle. Lisäksi vanhemmat voivat olla kyvyttömiä tarjoamaan emotionaalisen vanhemmuuden tuomaa turvaa. (Kihl 2008, 85.) Käytin tarkoituksella käsitettä ”vanhemmat”, vaikka perheessä olisi vain toinen mielenterveys- tai päihdeongelmainen vanhempi. On tärkeää huomata, että myös ”terve” vanhempi kärsii perheen ongelmista ja hänen voimavaransa saattavat olla hyvin vajavaiset. Hänellä ei välttämättä ole voimia huolehtia lapsestaan sen paremmin tai tarjota lapselle suojaa ja turvaa.

3.4.4 Talous ja työllisyys lapsiperheissä

Lapsiperheiden enemmistö on keskituloisia ja taloudellinen tilanne yleensä paranee lasten kasvaessa. Pienten lasten perheet ovat riippuvaisempia tulonsiirroista siihen saakka, kunnes vanhemmat siirtyvät nettoveronmaksajiksi lasten kasvaessa. (Bardy 2002, 276 - 280.) Tuloerojen kasvu on kuitenkin huolestuttavaa sillä suhteelliset toimeentuloerot ovat kasvaneet 2000- luvulle mentäessä. Lapsiperheiden kohdalla kehitys on tarkoittanut lapsiperheiden määrän kasvua pienimmissä tuloluokissa samalla kun keski- ja suurituloisten tuloluokissa määrä väheni. (Bardy 2002, 32 - 33.) Pienituloisuuden riskiä lisää monilapsisuus sekä yksinhuoltajuus. (Suomalainen lapsi 2007, 283.) Suhteellinen köyhyys on kasvanut nopeammin lasten kuin koko väestön parissa. (Moisio 2005, 5).

Lapsiperheiden osuus ylivelkaantuneiden joukosta on noin puolet ja suurin osa lapsiperheiden bruttotuloista menee asumismenoihin. Tämä koskee etenkin yksinhuoltajaperheitä. (Bardy 2002, 32 - 38.) Yksinhuoltajien köyhyydestä puhuttaessa tulee kuitenkin mieltää nimenomaan perhemuoto köyhyyden aiheuttajaksi tai riskitekijäksi. Sillä, onko yksinhuoltajana äiti vai isä, ei periaatteessa ole yhteyttä perheen taloudelliseen tilanteeseen. (Koronen 2003, 108.)

Köyhyysrajan alapuolella elää yhä enemmän lapsia ja yhä useamman lapsiperheen tulot muodostuvat sosiaalipoliittisista eduista. Köyhyyteen vaikuttaa enimmäkseen vanhempien työttömyys tai heikko työmarkkina-asema. Työttömyys aiheuttaa monia muitakin ongelmia perheiden elämässä kuin toimeentulon heikkenemistä. Perheen elämänpiiri kaventuu, mikä vaikuttaa vanhempien jaksamiseen, mielialoihin ja parisuhteeseen. Lapsissa nämä ilmiöt näkyvät oireiluna masennuksen, koulusuorituksen heikkouden tai vaikkapa käytöshäiriön muodossa. Koko perhe joutuu syrjäytymisvaaran uhan alle. (Bardy 2002, 37.) Lasten syrjäytyminen liittyy nimenomaan perheeseen ja muuhun lapsen hyvinvoinnille ja huolenpidolle merkitykselliseen ympäristöön kun taas vanhemmilla ennemminkin yhteiskunnan rakenteellisuuteen tai instituutioihin (Bardy 2002, 234).

Perhetyö on yksi keino, jolla voidaan sekä ehkäistä että parantaa jo alkanutta perheen syrjäytymiskierrettä. Syrjäytyminen nähdään yhteiskunnan arvo- ja normijärjestelmästä tai yleisesti hyväksytystä toimintatavoista sekä elämäntavasta vieraantumisenä. Varsinainen ongelma havaitaan viimeistään silloin, kun yksilö jää vajavaiseksi sellaisista yhteiskunnan tarjoamista foorumeista kuten koulutus, työ, sosiaaliset suhteet, vaikuttaminen ja osallisuus. Syrjäytymiseen siis liittyy aina vieraantumisen tunne sekä elämönhallinnan kadottaminen. (Pölkki 2001, 126.)

Vaikka vanhempien työttömyys ja heikko työmarkkina-asema nähdäänkin oleellisena ongelmana perheiden ja lasten hyvinvoinnille, yhteiskunnassa tapahtuvaa työn merkityksen korostuneisuutta ei voida sivuuttaa yhtenä osatekijänä perheiden pahoinvointiin (Bardy 2002, 238).

Lapsiperheiden viikoittainen työaika on selvästi suurempi kuin lapsettomissa kotitalouksissa. Epätyypillisiä työaikoja eli ilta-, yö- ja viikonlopputoita tekee keskimäärin joka kolmas äiti ja useampi kuin joka toinen isä. Vanhemmat joutuvat siis yhä useammin tasapainoilemaan työn ja perheen välillä. Työelämä tiukentaa otettaan työntekijään ja olettaa, että perhe on, se mistä voidaan joustaa. Perhettä ei nähdäkään työntekijän voimavarana vaan heikkoutena. (Bardy 2002, 57, 237 - 238.) Kiristyneet kilpailut sekä aikataulut, fyysinen ja psyykinen kuormittavuus, epävarmuus sekä liukuvat työajat imevät vanhempien voimavaroja ja vaikeuttavat selkeää työn ja perheen välistä aikaajaottelua. (Kivimäki 2003, 191.)

3.4.5 Lapsiperheiden tukipalvelut laman varjosta

Perhetyö on yksi keino tukea lapsiperheitä, mutta se linkittyy yhteistyöhön usean eri tuki- ja palvelumuodon kanssa. Seuraavassa tarkastelen pintapuolisesti joitakin lapsiperheiden tuki- ja palvelumuotojen tilannetta, sillä se auttaa osaltaan ymmärtämään, miksi jotkut perheet tarvitsevat perhetyötä ja mihin perhetyö linkittyy taatakseen mahdollisimman hyvän laadun.

1990-luvun laman seuraukset ovat edelleen ajankohtaisia huolimatta 2000-luvun alun talouskasvusta, sillä ne ovat jättäneet syvän ja pitkäkestoisen jäljen lasten kasvuympäristöön aina neuvolasta nuorisotyöhön. Lisäksi perheissä eletään yhä toimeentulo- ja velkaongelmissa sekä niiden seurauksien tuomissa kriiseissä. (Bardy 2002, 98 - 99, 165.)

Sekä sosiaali- että terveys- ja opetussektoreiden lamanaikaiset säästölinjat ovat jatkuneet talouskasvun ajan. Päiväkodin ja koulun ryhmäkoot ovat paikoin ylisuuria ja henkilöstön vaihtuvuus suuri. Nettokustannukset lasta kohden ovat valtiontasolla pienentyneet. Lasten perusterveydenhuollossa taas resurssit eivät riitä lasten ja nuorten pahoinvoinnin oireiden tunnistamiseen ja kohtaamiseen. Lasten vapaa-ajan palvelut kallistuvat jatkuvasti ja ne ovat vahvasti markkinallistuneet. (Bardy 2002, 165.) Lastensuojelun avohuollon asiakasmäärät sekä huostaanotot ovat olleet kasvusuhdanteessa jo vuodesta 1990 lähtien. Vuonna 1996 avohuollon tukipiirissä oli reilut 30 000 asiakasta, kun vuonna 2005 määrät olivat nousseet liki 60 000. Vuonna 1991 kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia oli noin 9 000 ja vastaava luku vuonna 2005 oli noin 15 000 lasta ja nuorta. (Stakes 2007, 381 - 384.)

Vaikka palvelujen saajien pahoinvointi jatkuvasti lisääntyy ja monimutkaistuu sekä asiakasmäärät kasvavat, ei henkilöstömääriä olla palvelun tuottajissa lisätty. Sen sijaan työntekijöiden taakkaa on lisätty erilaisin hallinnollisin uudistuksin, joiden vaarana on henkilöstön uupuminen ja pätevien osaajien katoaminen julkisten palvelujen piiristä (Bardy 2002, 151, 165 - 166.)

4 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITTEET

4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tarkoituksena oli tarkastella kehittämishankkeessa mukana olevien kuntien kaikkia asiakasperheitä, jotka saavat kunnan perhetyön palveluja. Teen tutkimusta siitä näkökulmasta, mitä perhetyö on merkinnyt heidän elämässään. Tehtävänäni oli tutkia hankkeen laatua eli sitä, onko hankkeen tavoite saavutettu perhetyön palvelujen laadun osalta. Laadukas työ vaikuttaa positiivisesti perheiden elämään ja merkitsee perheen voimaantumisen kokemusta.

Tutkimuskysymys 1: Mitä perhetyö on merkinnyt asiakasperheen elämässä?

Tutkimuskysymys 2: Miten tyytyväisiä asiakasperheet ovat saamaansa apuun ja tukeen? Näiden kysymysten avulla saadaan vastaus siihen, onko perhetyö ajanut asiaansa Keski- Pohjanmaan maakunnissa riittävän hyvin.

4.2 Tavoitteena laadun arviointi

"Verkkoa kutoen, osaamista kehittäen" -hankkeessa oli yhtenä keskeisenä tavoitteena laadun varmistaminen. Asiakkaat arvioitsijoina ovat nousseet tärkeään asemaan laadun mittaamisessa. Tähän ovat toisaalta vaikuttaneet asiakkaan itsemääräämisoikeus, aktiivisuus ja osallisuus mm. lainsäädännön kannustamana. Esimerkkinä tästä on mm. laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. Toisaalta taas ihmisten aiempaa suurempi kiinnostus ja kriittisyys yhteiskunnan palveluita kohtaan ovat mahdollistaneet uuden näkökulman painottamisen.

Laatua voidaan ilmentää asiakkaan kokemuksen ja subjektiivisten arvioiden kautta. Asiakkailla tarkoitetaan ihmisiä, jotka tarvitsevat tai käyttävät tuotettavaa palvelua. (Lumijärvi 1994, 64 - 65.) Asiakaskyselyt eivät kuitenkaan voi eivätkä saa olla ainoa kanava palvelun laadun mittaamiseen. Kaikki sosiaalihuollon palvelut perustuvat pitkälti asiakkaan ja työntekijän dialogisuuteen, joten palautetta ja näin ollen laadun tarkkailua saadaan jokapäiväisistä vuorovaikutustilanteista. Yhteistyö ja kohtaaminen

ovat avainasemassa. (Maaniittu 1998, 164 - 165.)

4.3 Tutkimuksen rajaus

Tässä tutkimuksessani tarkoitan perhetyöllä kunnan järjestämisvastuun piirissä olevaa perhetyötä, jota kunnat ja kuntayhtymät voivat joko tuottaa itse tai ostaa kolmannelta sektorilta. (Lastensuojelun käsikirja 2001, 12) Keski-Pohjanmaalla perhetyötä tekevien työpanos on ensisijaisesti lastensuojelun perheissä avoimuuden tukitoimintaa, mutta työhön on etenkin maaseutukunnissa pyritty sisällyttämään matalan kynnyksen palveluna ennaltaehkäisevää perhetyötä sekä vanhusten kotipalvelun ohella kotipalvelua lapsiperheille. Kokkolassa lapsiperheille on ollut kaiken aikaa tarjolla kotipalvelua. (Kela, 2008)

En jaotellut tutkimuksessani asiakkaita kotipalvelun tehostetun perhetyön käyttäjiksi ja lastensuojelun perhetyön käyttäjiksi, koska monissa Keski-Pohjanmaan kunnissa käytännöt eivät ole selkeästi rajattu eikä sillä mielestäni ollut vaikutusta tutkimustuloksiin; perhetyön positiivinen vaikuttavuus perheiden elämään on yhtä tärkeää, vaikka perhetyötä ei jaoteltu tutkimuksessani kotipalvelun ja lastensuojelun perhetyöhön.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimusote ja kohderyhmä

Tutkimuslähtöinen työni sisälsi niin kvalitatiivisia kuin kvantitatiivisiakin piirteistä. Tutkimuksen kohderyhmäksi valittiin kaikki perhetyön asiakasperheet, jotka lomakkeiden lähetyskellällä saivat perhetyön palveluja kehittämishankkeen kunnissa. Asiakasperheiden määrää selvittäessä otin yhteyttä jokaisen hankkeessa mukana olleen kunnan perhetyöntekijään /-tekijöihin kysyäkseni heidän asiakastilannettaan. Koonnin jälkeen kyselylomakkeita lähetettiin perhetyöntekijöiden kautta yhteensä 52 kpl. Vastauksia tuli yhteensä 16 kpl, joista osa karhuamisen jälkeen. Vastausprosentti oli siis 30%. Vastausaikaa venytettiin kuukauden sijasta kahteen kuukauteen. 12 vastausta saapui kuitenkin ensimmäisen kuukauden aikana, joten kovin suurta hyötyä karhuamisesta ei kuitenkaan ollut.

5.2 Kyselylomakkeen laadinta

Kyselylomake sisälsi avoimia ja suljettuja kysymyksiä eli se oli puolistrukturoitu (LIITE 3). Avoimia kysymyksiä oli yhteensä 7 ja suljettuja monivalintakysymyksiä 3. Kyselylomakkeen ohessa perheille toimitettiin saatekirje, jossa kerrottiin kyselyn toteuttaja, tarkoitus sekä opastettiin kyselyn palauttamisessa. Koska kyselylomakkeet menivät perheille heidän omien perhetyöntekijöidensä kautta, oli järkevää toimittaa saatekirje myös työntekijöille samassa yhteydessä, jossa selvisi suurin piirtein samat asiat kuin perheidenkin saatekirjeessä. (LIITE 1; LIITE 2.)

Kyselylomake jaettiin kolmeen osaan ”ennen – tänään – tulevaisuudessa – näkökulman” mukaan. Jotta voimme selvittää perhetyön merkitystä perheiden kokemana, emme voi ymmärtää merkittävyyttä ennen kuin ymmärrämme historiaa; syitä siihen, mitä seurasi tuen tarve perhetyön muodossa. Perhetyön aloittamisen syitä voidaan johdatella äärimmäisissä tapauksissa jopa vanhempien omien lapsuuden kotien kasvatus- ja perhekulttuureista lähtien, mutta tässä kyselyssä kartoitusta tehtiin

pintapuolisesti, jotta aineistosta saisi pääpiirteittäisen kuvan. Menneisyyden lisäksi perhetyön merkityksen kannalta yhtä olennaista on tutkia myös perhetyön tuen tarpeen arviointia tulevaisuudessa. Sitä käsiteltiin kyselyn viimeisessä osassa.

Ensimmäinen osa kartoitti perheen lähtötilannetta. Siihen kuului kaksi monivalintakysymystä sekä kaksi avointa kysymystä. Ensimmäiset kaksi kysymystä antoivat tietoja siitä, mitä kautta perhe on tullut perhetyön asiakkaaksi ja mitkä ovat olleet ne ongelmat, joiden takia tukea on tarvittu. Loput kaksi kysymystä pyrkivät lähinnä selvittämään, millaisena perhetyön hakeminen on koettu, onko tukea saatu ajoissa ja onko se vastannut odotuksia.

Kyselylomakkeen toinen osa käsitteli perhetyön merkitystä. Ensimmäinen kysymys tässä osiossa oli suljettu monivalintakysymys, jossa haluttiin tietää perhetyön vaikutuksen määrä ennalta annetuissa arjen ja elämänhallinnan kohdissa. Lisäksi vastaajalla oli mahdollisuus lisätä vastaukseksi jokin sellainen, jota ei listasta löytänyt. Loput kaksi kysymystä pitivät sisällään kysymyksen perhetyön merkityksestä kokonaisuudessaan perheiden elämässä sekä vapaan sanan kohdan, jossa perheellä oli mahdollisuus avata omaa tilannettaan monimuotoisemmin näin halutessaan. Kysymykset olivat samansuuntaisia toistensa kanssa mutta lähinnä niillä oli tarkoitus tarkentaa perheen omaa käsitystä perhetyön merkityksestä.

Suljetun kysymyksen avulla pystyin kohdentamaan tuen merkitystä tietyille konkreettisille alueille kun taas avoin kysymys perhetyön merkityksestä antoi vastaajalle mahdollisuuden tunnerikkaampaan vastaukseen. Mahdollisuus vapaan sanan muodossa kertoa oman perheen tilanteesta perhetyön saralta puolustautuu sillä, että perheen sisällä tapahtuvat kriisit ja ongelmat ovat hyvin henkilökohtaisia ja arkoja asioita. Tilannetta ei aina voida tai haluta selittää muutamalla lauseella. Kysymys antaa tilaa selittää, kiittää tai antaa kritiikkiä perhetyön palvelusta.

Kolmas ja viimeinen osio kyselylomakkeessa kartoitti perheen tulevaisuutta suhteessa perhetyön tarpeeseen jatkossa. Perhetyöntekijöiden tarkoitus on tukea perhettä

voimaantumaan ja tekemään itsensä vähitellen tarpeettomaksi. Jos halutaan selvittää perhetyön merkitystä perheiden elämässä, ei tulevaisuutta voida sivuuttaa. Osio sisälsi kolme avointa kohtaa, joissa pyydettiin arvioimaan perhetyön tuen tarvetta jatkossa ja kysyttiin, minkälaista tukea perhe mahdollisesti jatkossa tarvitsisi. Lopuksi annettiin vielä mahdollisuus loppukaneetin käyttämiselle.

5.3 Aineiston analysointi

Aloitin tulosten analysoinnin koodaamalla ensin jokaisen vastauksen omalla numerollaan. (P1, P2, P3 jne.) Kvantitatiiviset kysymykset käsittelin Excel-ohjelmalla, sillä aineisto oli sen verran pieni, ettei esim. SPSS- analyysiohjelmaa välttämättä tarvittu.

Kvalitatiiviset, avoimet kysymykset analysoin sisällön analyysin keinoin. Sisällön analyysilla tutkija voi erilaisten sisällöllisten luokittelujen avulla tiivistää, analysoida sekä tulkita tutkimusaineiston sisältöä etsimällä yhteneväisiä merkityskokonaisuuksia vastauksien välillä. Tulokset esitetään sanallisessa muodossa ja jokainen tutkia voi henkilökohtaisesti kehittää juuri omaan tutkimusaineistoonsa sopivimman luokitusjärjestelmän. Sisällön analyysia voi tehdä joko induktiivisesti eli aineistopohjaisesti tai deduktiivisesti eli aiempaa käsitejärjestelmää käyttäen. (Vilka 2005, 140.)

Analysoin avoimia kysymyksiä induktiivisesti. Pelkistin jokaisen vastauksen tiivistettyyn, muutaman sanan muotoon ja tästä edelleen jaoin tulokset yläkäsitteisiin, jos vastauksissa löytyi yhteneväisiä kohtia. Näin yläkäsitteisiin siis saatiin koottua vastausten pääsisältö. Koska tutkimustulosten määrä oli sen verran vähäinen, minun oli helppo koota vastaukset näin manuaalisesti.

5.4 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuutta ilmaistaan käsitteellä reliäabelius, joka siis tarkoittaa mittaustulosten ja tutkimuksen toistettavuutta ja tarkkuutta. Luotettavuuteen kuuluu olennaisesti myös tutkimuksen validius, pätevyys eli ovatko mittarit olleet tarkoituksenmukaisia ja mitanneet juuri sitä, mikä tutkimuksen kannalta oli olennaista. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2001, 213 - 214.)

Pohdimme projektin vetäjän Marja- Liisa Kelan kanssa, mikä on se kohdejoukko, jolle kyselylomakkeet lähetetään. Ongelmaksi muodostui se, että osa asiakasperheistä saattoi olla jo pidempiaikaisia asiakkaita ja osa vasta äskettäin perhetyön palvelujen piiriin tulleita. Lisäksi avun ja tuen intensiivisyys ja luonne, eli se onko kyseessä enemmänkin lastensuojelullinen interventio vai kotipalvelulliseen näkökulmaan liittyvä asiakassuhde, täytyi pohdinnassa ottaa huomioon. Loppujen lopuksi päädyimme kuitenkin ottamaan laajimman mahdollisen kohderyhmän, sillä koko Keski- Pohjanmaan alueen perhetyön asiakkaiden joukko on suhteellisen pieni ja tällä ratkaisulla haluttiin mahdollistaa mahdollisimman korkea vastausprosentti. Monilla perhetyön asiakasperheillä kodin tilanne ja oma jaksaminen saattavat viedä niin paljon energiaa, ettei kyselylomakkeen täyttö houkuttele. Tilanne on ymmärrettävä myös siitä syystä, että ylipäättään kaikki omaan perheeseen liittyvät ongelmat ja huolenaiheet halutaan yleisestikin pitää salaisuutena tai ne koetaan muutoin niin arkaluontoisiksi, ettei perhe välttämättä halua niistä kertoa edes anonymisti kyselylomakkeessa. Alhaista vastausprosenttia osattiin odottaa ja tätä varten siis kohderyhmäksi otettiin kaikki Keski- Pohjanmaan perhetyön silloiset asiakasperheet. Jälkeenpäin voidaan kuitenkin todeta, että keruumenetelmää kohtaan olisi pitänyt olla kriittisempi ja huomioida paremmin asiakasperheiden jaksaminen sekä elämäntilanne. Vastausprosenttia olisi ehkä voitu nostaa jollakin toisella tavalla kuin kyselylomakkeella.

Tutkimukseni kokonaistulkinta on mielestäni kuitenkin suuntaa-antava, sillä pienestä vastausprosentista huolimatta vastaukset olivat suhteellisen samankaltaisia

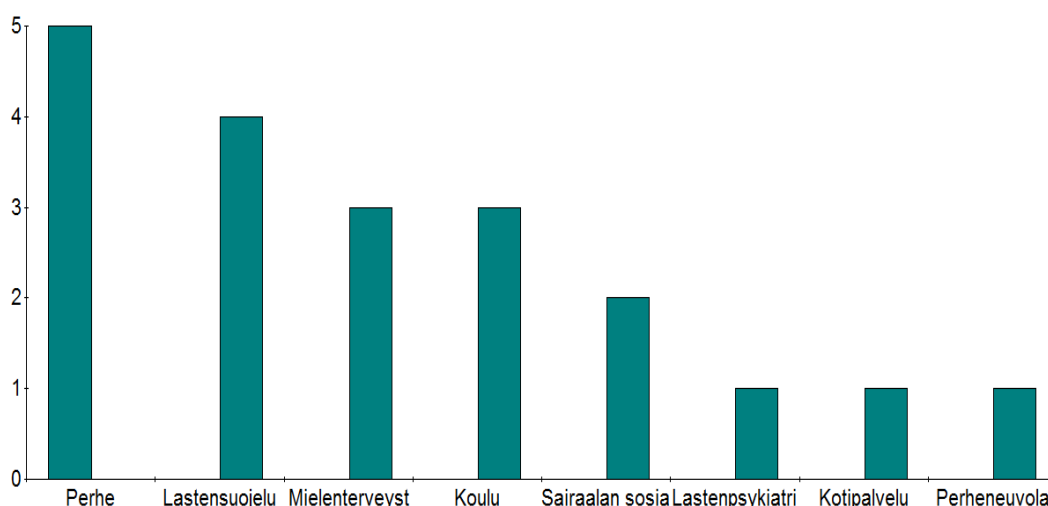
asiakasperheiden kokemuksiin ja tilanteisiin nähden. On kuitenkin hyvin mahdollista, että kyselyyn vastasivat tässä tapauksessa ne perheet, joiden elämäntilanne oli kohtuullisen hyvä vastaushetkellä ja voimavarat riittävät tällaisen lomakkeen täyttöön ja postittamiseen. Viitteitä tästä oletuksesta antaa myös se, ettei päihteiden käyttöä ilmoittanut ongelmakseen kuin yksi vastaajista, vaikka hankkeen tarpeellisuuden kartoittamisessa juuri lisääntyneet vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat nostettiin esiin. Validiteetin epävarmuutta toivat kyselylomakkeen avoimet kohdat, sillä joissakin tapauksissa oli vaikeaa arvioida, oliko vastaaja ymmärtänyt kysymyksen oikein tai vastasiko hän juuri siihen aihepiiriin liittyvään asiaan, jota kysymys käsitteli. Joissakin vastauksissa oli havaittavissa vastaajien halu kertoa omasta asiakkuussuhteestaan ja perheen tilanteesta narratiivisesti, joihin avoimet kysymyksetkin tuntuivat tuovan liikaa sitovuutta ja rajoitteita. Mietin, olisiko narratiivinen vaihtoehto voinut olla yksi mahdollinen tutkimuskeruumenetelmä lomakkeen sijaan. Lisäksi taulukkokysymys kohdassa huomasin analysoinnin vaikeutta, koska vaihtoehdot ”paljon” ja ”vähän” oli vaikeasti tulkittavissa ja mitattavissa. Siihen mieltisin jatkossa uudet vastausvaihtoehdot.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

6.1 Lähtötilanne

Kyselylomakkeen ensimmäisessä osassa selvitin vastaajien lähtötilannetta kysymällä mitä kautta perhe on tullut perhetyön asiakkaaksi ja mitkä ovat olleet päällimmäiset syyt tuen tarpeeseen. Lisäksi selvitin, miten perhe koki perheyön palvelun hakemisen ja saamisen sekä oliko tuki tullut ajoissa ja miten se on vastannut odotuksia.

Ensimmäisessä kysymyksessä kysyttiin mitä kautta asiakkaat ohjattiin perhetyön palveluihin. Tutkimustulosten perusteella perhetyön palvelujen piiriin tullaan monien eri väylien kautta. Kaikista 16 vastanneista henkilöistä 5 ilmoitti perheen itse hakeneen perhetyön tukea. Kunnan lastensuojelun kautta asiakkuus oli alkanut 4 perheen kohdalla. Kolmanneksi suurimmat ryhmät olivat saaneet yhtä monta vastausta ja ne olivat mielenterveystoimisto sekä koulu, joka tarkoitti joko opettajan (1) tai kouluterveydenhoitajan (2) palvelunohjausta. Näiden palvelujen kautta perhetyöhön oli ohjautunut 3 perhettä. (KUVIO 1).

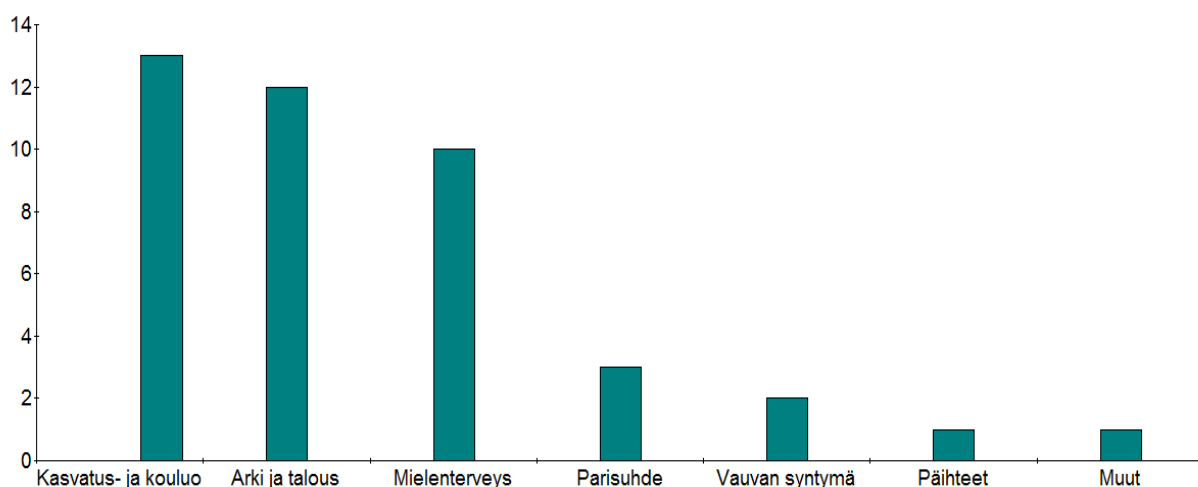

KUVIO 1. Perhetyöhön ohjaaminen

Tutkimustulokset osoittivat, että perheet ovat saattaneet saada perhetyöhön ohjaamista usean väylän kautta esim. kunnan lastensuojelun, mielenterveystoimiston sekä sairaalan sosiaalityön kautta.

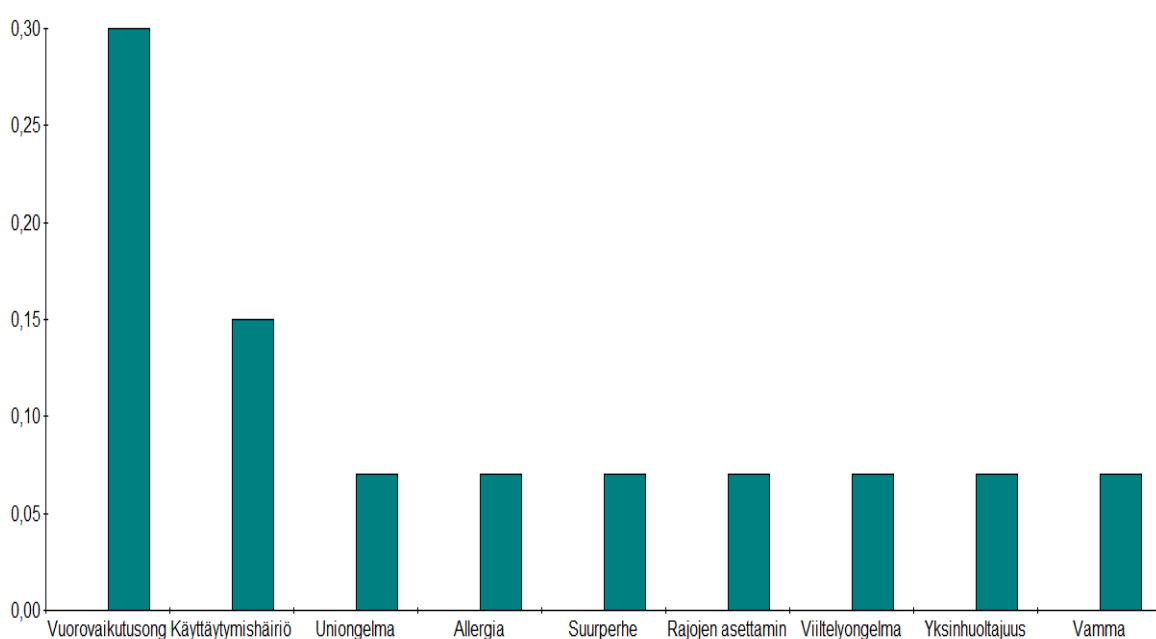
Toisessa kysymyksessä selvitettiin perhetyön aloittamisen syitä. Vastaukset hajaantuivat laajalle skaalalle ja perheillä saattoi olla useita ongelmia, joihin he olivat lähteneet hakemaan apua, sillä usein ongelmat linkittyvät toisiinsa ja vaikuttavat eri perheenjäseniin. Tällöin on esimerkiksi vaikeaa sanoa, mistä ongelmien kasaantuminen alun perin alkoi.

Eniten mainintoja vastauslomakkeessa olivat saaneet lasten kasvatusta- ja kouluongelmat. Mainintoja tässä ryhmässä oli yhteensä 13. Toiseksi eniten mainintoja sai kodin arkeen ja talouteen liittyvät ongelmat, jotka mainittiin 12 kertaa. Kolmanneksi eniten mainintoja saivat mielenterveyden ongelmiin liittyvät tekijät, jotka oli mainittu 10 lomakkeessa. Merkille pantavaa oli, että näistä vastaajista 9 henkilöä oli kertonut mielenterveyden ongelmiin liittyvän huolen kohdentuneen perheen äitiin. Vain yhdessä kyselylomakkeessa perheen isä oli mainittu tässä kohdassa (P 16). Jonkin verran mainintoja saivat myös parisuhteen päättymiseen liittyvät ongelmat (3kpl), vauvan syntymä (2kpl), toisen vanhemman kuolema (1kpl) sekä hieman yllättäen päihdeongelmat, jotka mainittiin vain yhdessä lomakkeessa. (KUVIO2.)

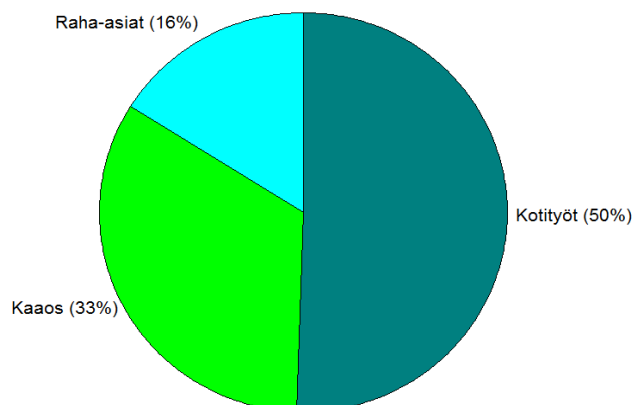
KUVIO 2. Perhetyön aloittamisen syyt

Kasvatus- ja kouluongelmat -kategoria jakautui moneen osaan, sillä vuorovaikutusongelmat oli maininnut 4 vastaajaa (30%), käyttäytymishäiriön 2 vastaajaa (15%) ja loput mainitsivat useita erilaisia syitä kuten uniongelmat, allergia, suurperhe, rajojen asettaminen, yksinhuoltajuus, vamma sekä viiltelyongelma (kukin 7%). (KUVIO 3.)

KUVIO 3. Kasvatus- ja kouluongelmat

Toiseksi eniten vastauksia saanut arki ja talous -kategoria jakautui kotitöihin (6kpl) , kaaokseen (4kpl) ja loput raha- asioihin (2kpl). (KUVIO 4.)

KUVIO 4. Arki ja talous

Kolmantena kysymyksenä oli miten asiakkaat kokivat perhetyön palvelun hakemisen ja saamisen. Suurin osa vastaajista olivat kokeneet perhetyön palvelun hakemisen ja saamisen positiivisesti. Ainoastaan yksi vastaajista (P4) kertoi oman aktiivisuutensa vaikuttaneen palvelun nopeuttamiseen. Yleisesti ottaen hakeminen ja palvelun saaminen oli koettu sujuvaksi ja nopeaksi. Kahdessa vastauksessa mainittiin perhetyön hakemisen olleen korkean kynnyksen takana omien mielikuvien vuoksi.

” Kynnys kysellä oli korkealla kun mielikuva perhetyöstä oli lähinnä yhä ja ongelma-perheille suunnatusta työstä. Saanti oli loppujen lopuksi helppoa.” (P15)

Neljäntenä kysymyksenä selvitettiin oliko tuki tullut ajoissa ja miten se on vastannut odotuksia. Perhetyön tuen ajoissa saamiseen ja sen vastaamisesta odotuksiin oltiin myös pääosin varsin tyytyväisiä. Näin koki yhteensä 9 vastaajaa. Kolme vastaajaa oli kuitenkin kertonut että tuki ei tullut ajoissa.

” No vähän ehkä myöhässä mutta kukaan ei voinut tietää kuinka paha tilanne oli.” (P3)

Kaksi vastaajaa ei osannut selkeästi sanoa, tuliko tuki ajoissa. Tässä on nähtävissä ristiriitaa edelliseen kysymykseen perhetyön hakemisesta ja saatavuudesta, joka koettiin yleisesti positiivisesti. Perhetyön ajoissa saamiseen vaikuttavat useat asiat,

kuten palvelusta tiedottaminen, perheen tuen tarpeen huomaaminen sekä avun tarjoaminen perheelle. Perhetyö vastasi yleisesti perheen odotuksiin. Kaksi vastaajaa kuitenkin kertoi, että kaipaisi enemmän ja joustavammin perhetyön tukea.

6.2 Perhetyön merkitys

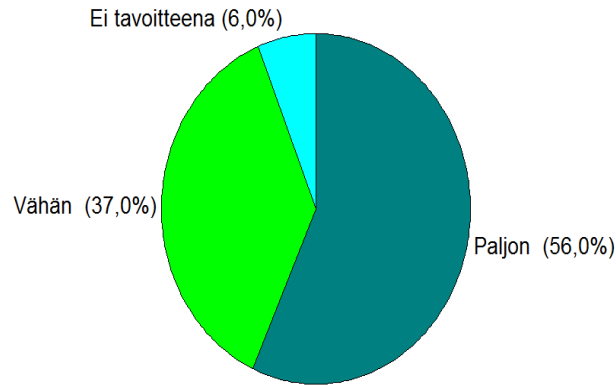
Kyselylomakkeen toisessa osiossa pyrittiin selvittämään perhetyön merkitystä asiakasperheiden elämässä. Tätä varten vastaajia pyydettiin ensin ympyröimään sopivin vaihtoehto kyselylomakkeen taulukosta, jossa kysyttiin mihin asioihin perhetyö on auttanut. Eniten perhetyö oli auttanut arjessa jaksamiseen, lasten koulunkäynnin sujumiseen, omiin voimavaroihin luottamiseen, kodin viihtyvyyteen sekä kodinhoidon sujumiseen. Voidaan siis todeta, että perhetyö oli auttanut eniten juuri siinä, missä sen pitääkin. Olivathan yleisimmät syyt perhetyön aloittamiseen juuri kodin arkeen ja talouteen liittyvät ongelmat sekä lasten kasvatus- ja kouluongelmat. Perhetyön vaikutuksia oli nähtävissä myös päivärytmin selkiintymisessä, elämänilon saamisessa, lastenhoidon varmuudessa sekä kanssakäymisen taidoissa. (TAULUKKO

1)

TAULUKKO 1
Perhetyön merkitys (n=16)

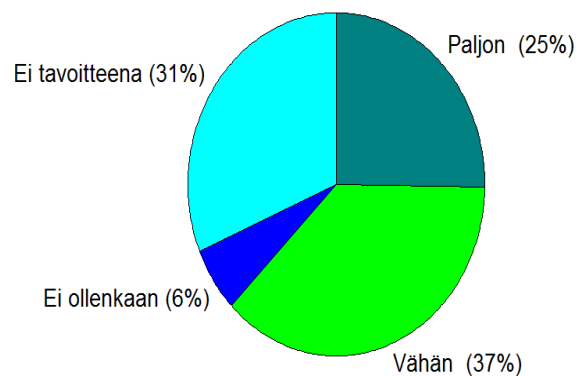
PERHETYÖ AUTTOI	Paljon	Vähän	Ei ollenkaan	Ei tavoitteena
Arjessa jaksaminen	9	6	0	1
Varmuuteen lastenhoidossa	4	6	1	5
Päivärytmin selkiintymiseen	3	9	1	2
Työelämään palaamiseen	2	2	1	10
Koulutuksen hankkimiseen	0	1	0	13
Omaan terapiaan menemiseen	2	3	1	9
Elämän ilon saamiseen	4	9	1	2
Asuinalueella viihtymiseen	0	4	0	11
Kanssakäymisen taitoihin	3	7	0	6
Lasten koulunkäynnin sujumiseen	7	6	1	2
Päihteiden käytön vähenemiseen	2	0	1	12
Perheväkivallan vähenemiseen	1	2	1	11
Luottamukseen omiin voimavaroi	6	9	0	1
Raha-asioiden kuntoon saamiseen	4	2	1	9
Sosiaaliavustusten hakemiseen	4	1	0	9
Kodin viihtyvyyteen	6	5	0	5
Kodin hoidon sujumiseen	6	5	1	3

Perhetyö oli selkeästi vaikuttanut merkittävästi asiakkaiden arjessa jaksamiseen, josta jo käy ilmi kuinka tärkeää työ on. Enemmistö vastaajista oli arvioinut, että perhetyö oli auttanut paljon arjessa jaksamiseen ja suuri osa oli myös vastannut sen auttaneen jonkin verran. Kukaan vastaajista ei ollut kokenut, etteikö perhetyö olisi vaikuttanut siihen ollenkaan. (KUVIO 5.)

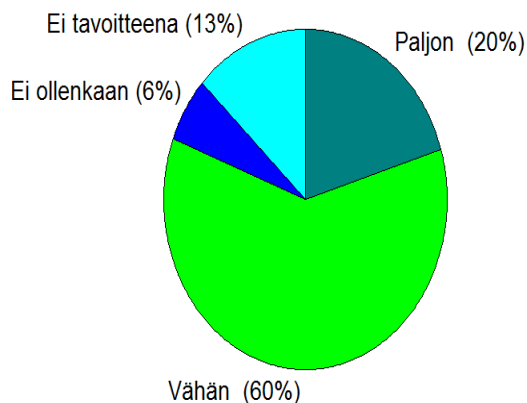
KUVIO 5. Arjessa jaksaminen

Perhetyö oli vastausten perusteella vaikuttanut myös kiitettävästi varmuuteen lastenhoidossa sillä suurin osa koki vaikutuksen ainakin jonkin asteisena. Vain yksi vastaaja oli vastannut, ettei perhetyö vaikuttanut ollenkaan lastenhoidon varmuuteen. (KUVIO 6.)

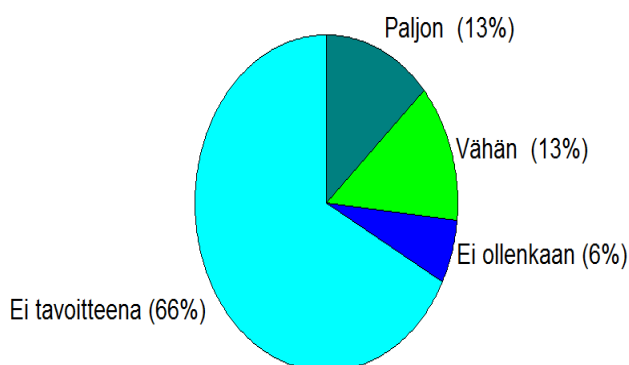
KUVIO 6. Varmuuteen lastenhoidossa

Päivärytmin selkiintymiseen perhetyö oli tuonut jonkin asteista helpotusta ja struktuuria suurimmalle osalle vastaajista. Jälleen vain yksi vastaaja oli todennut, ettei perhetyö tuonut minkäänlaista päivärytmin selkiintymistä. (KUVIO 7.)

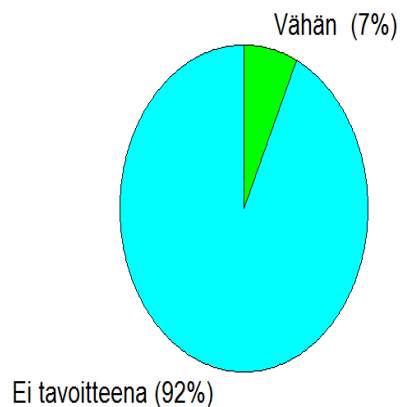
KUVIO 7. Päivärytmin selkiintymiseen

Työelämään palaaminen ei ollut kovinkaan monen tavoitteena perhetyön asiakkaista. Tästä voi päätellä, että asiakkaista suurin osa on työelämässä tai perhetyön mahdollisuuksia tukea tässä asiassa ei huomata. Saattaa myös olla, että perheen toinen vanhemmista hoitaa kotona vielä perheen pieniä lapsia. (KUVIO 8.)

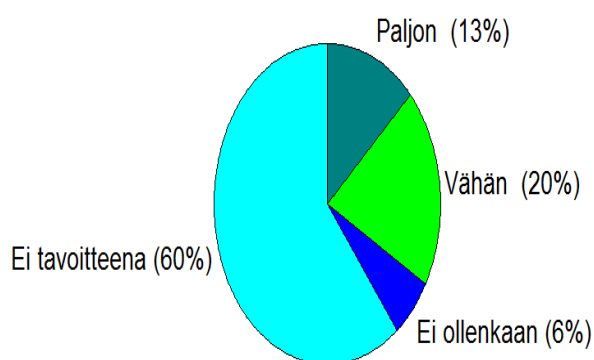
KUVIO 8. Työelämään palaamiseen

Koulutuksen hankkiminen oli myös selkeästi sellainen asia, jota perhetyöltä ei odotettu. Ainoastaan yhdellä vastaajista perhetyö on ollut kannustimena koulutuksen hankkimisessa. (KUVIO 9.)

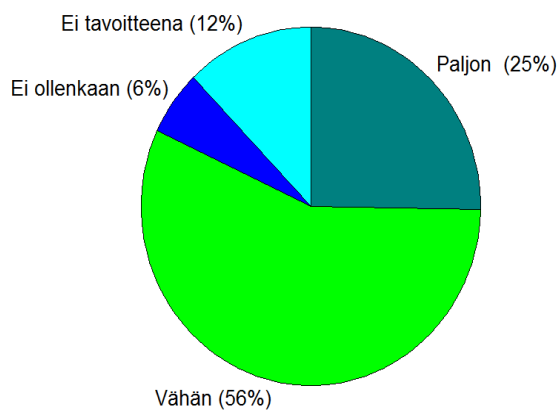
KUVIO 9. Koulutuksen hankkimiseen.

Omaan terapiaan meneminen ei ollut suurimmalle osalle vastaajista perhetyön tavoitteena mutta yllättävän moni oli kuitenkin saanut tukea myös tähän. (KUVIO 10.)

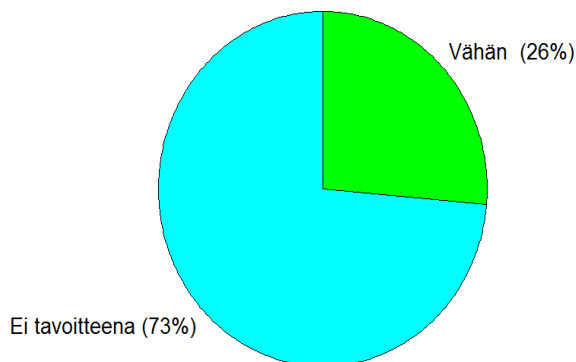
KUVIO 10. Omaan terapiaan menemiseen.

Selkeästi suurin osa vastaajista oli saanut ainakin jonkin asteisesti elämän iloa perhetyön avulla. Ainoastaan yksi vastaajista ei kokenut sellaista lainkaan. Elämän ilon saaminen kulkee käsi kädessä muiden taulukon asioiden kanssa ja onkin hienoa huomata, että luvut ovat näin selvästi positiivisemmalla puolella. (KUVIO 11.)

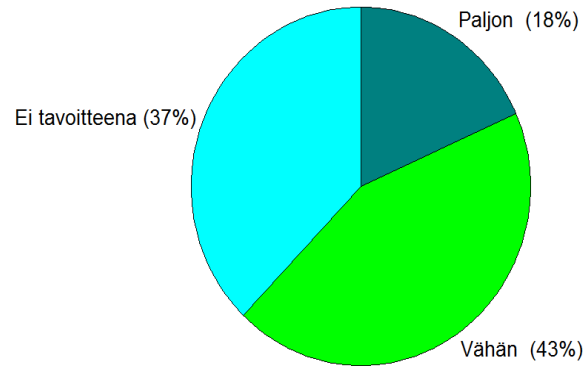
KUVIO 11. Elämän ilon saamiseen

Asuinalueella viihtyminen ei ollut suurimmalle osalle perhetyön asiakkaista ollenkaan tavoitteena. Huomioitavaa kuitenkin oli, että jopa neljännes koki tähän asiaan helpotusta perhetyön avulla. (KUVIO 12.)

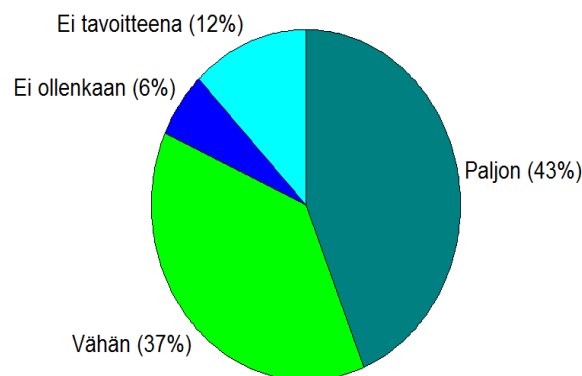
KUVIO 12. Asuinalueella viihtymiseen

Kanssakäymisen taitoihin suurin osa vastaajista oli huomannut perhetyön auttaneen. Omaan kotiin kutsuminen ja henkilökohtaisista asioista keskusteleminen työntekijän kanssa varmasti lisää näitä taitoja huomaamatta. (KUVIO 13.)

KUVIO 13. Kanssakäymisen taitoihin.

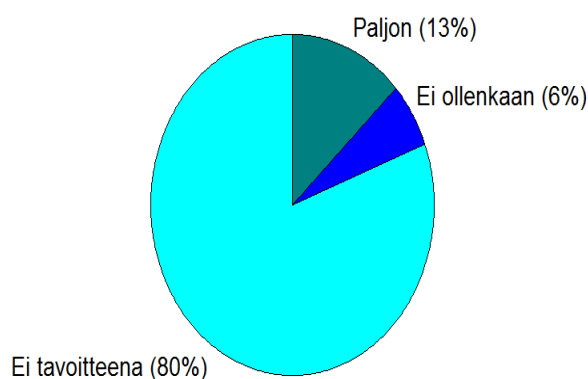
Melkein puolet vastaajista oli kokenut, että perhetyö oli auttanut paljon lasten koulunkäynnin sujumisessa. Tämä onkin merkille pantava tulos, sillä se osoittaa perhetyön lapsinäkökulman esillä olon; työtä tehdään perheen mutta myös yksittäisten lasten vuoksi. Vaikea sanoa onko perhetyö vaikuttanut lasten koulunkäynnin sujumiseen suoraan lapsen kautta vai välillisesti vanhemman kautta mutta periaatteessa sillä ei ole merkitystä. (KUVIO 14.)

KUVIO 14. Lasten koulunkäynnin sujumiseen

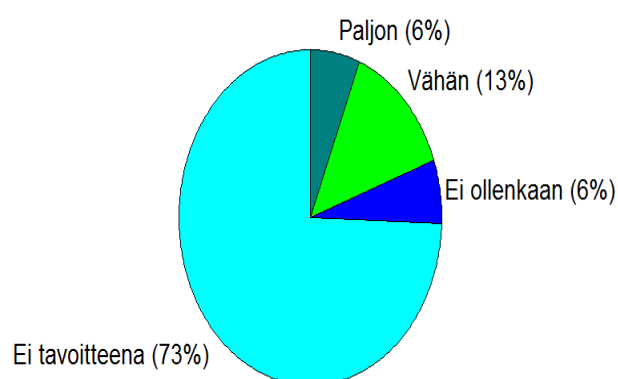
Yllätyksenä oli että päihteiden käytön väheneminen ei ollut suurimmalle osalle vastaajista tavoitteena vaikka oletuksena oli mielikuva mielenterveys- ja päihdeongelmien lisääntymisestä Keski-Pohjanmaalla ja perhetyön asiakkailta.

Toisaalta kaksi vastaajista oli todennut perhetyön vaikuttaneen päihteiden käytön vähenemiseen paljon, joten se on kohtalainen määrä suhteutettuna pieneen vastausprosenttiin. Tuloksesta voi myös arvailla, ovatko kyselyyn vastaamatta jättäneet juuri niitä, joilla todella on ne raskaimmat ongelmat mielenterveydessä ja päihteiden käytössä. (KUVIO 15.)

KUVIO 15. Päihteiden käytön vähenemiseen.

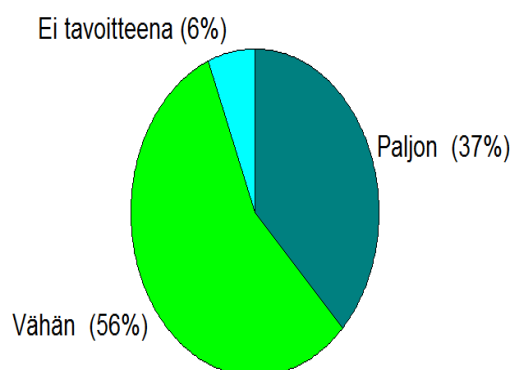
Perheväkivallan väheneminen ei suurimmalle osalle vastaajista ollut tavoitteena mutta jälleen pieneen vastausprosenttiin suhteutettuna, huomattava osa oli kertonut perhetyön vaikuttaneen tähän jonkin verran tai paljon. (KUVIO 16.)

KUVIO 16. Perheväkivallan vähenemiseen

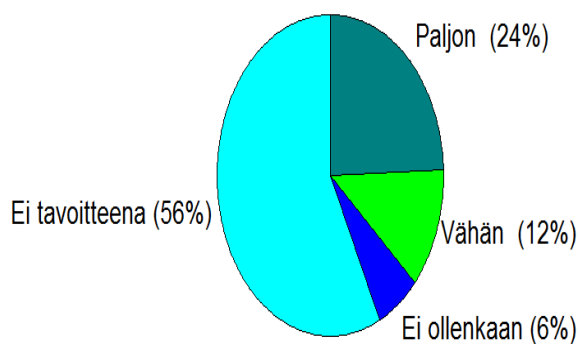
Perhetyö oli selkeästi vaikuttanut asiakkaiden luottamuksessa omiin voimavaroihinsa. Huomattavan suuri osa oli vastannut sen vaikuttaneen paljon ja yli puolet vastasivat

perhetyön vaikuttaneen jonkin verran. Kukaan vastaajista ei ollut arvioinut, ettei perhetyöllä ollut mitään vaikutusta omiin voimavaroihin luottamisessa. Tämä vastaus tukee hyvin perhetyön periaatetta panostaa voimavarakeskeiseen työotteeseen. (KUVIO 17.)

KUVIO 17. Luottamuksena omiin voimavaroihin

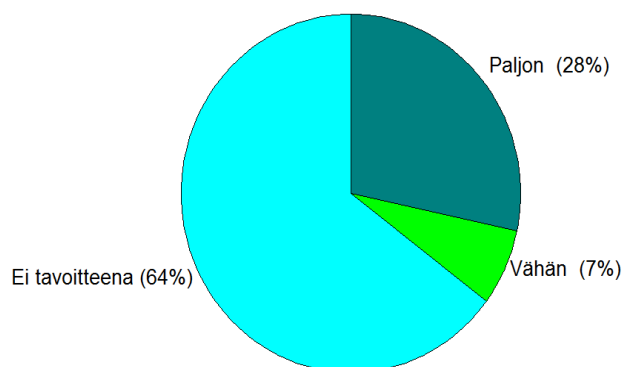
Suurimmalle osalle vastaajista raha-asioiden kuntoon saaminen ei ollut perhetyön tavoitteena, mutta jonkin verran vastauksia oli myös tullut kohtiin ”paljon” ja ”vähän”. (KUVIO 18.)

KUVIO 18. Raha-asioiden kuntoon saaminen

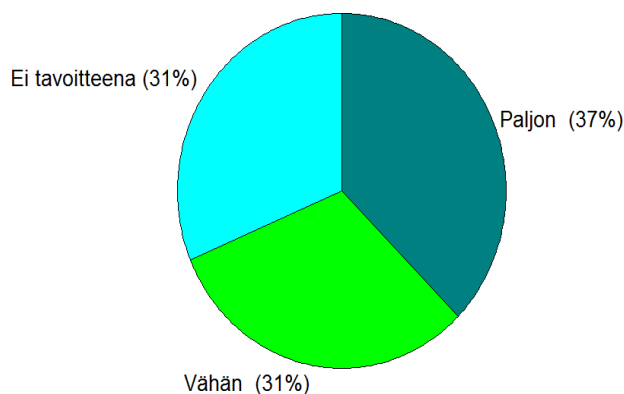
Suurin piirtein samoihin lukuihin edellisen raha-asioiden kuntoon saamisen kanssa, asettuu sosiaaliavustusten hakeminen. Tutkimuksessani selvisi että perheen oman aloitteellisuuden lisäksi mm. koulu, sosiaalitoimi, mielenterveystoimisto sekä sairaala olivat ohjanneet perhettä perhetyön tuen piiriin. Jo tämä seikka kertoo, että perheet

kamppailevat monenlaisten ongelmien kanssa. Se, mitä yhteistyön aloituksessa tiedetään, on usein vasta jäävuoren huippu; monetkaan vanhemmat eivät tuolloin edes välttämättä tiedä tai osaa pyytää kaikkia palveluja, joita heillä on oikeus saada. Nähtävästi perhetyöntekijöiden avulla tai neuvoilla sosiaaliavustuksia on osattu hakea ja näin se on vaikuttanut myös raha-asioiden kuntoon saamiseen. (KUVIO 19.)

KUVIO 19. Sosiaaliavustusten hakemiseen

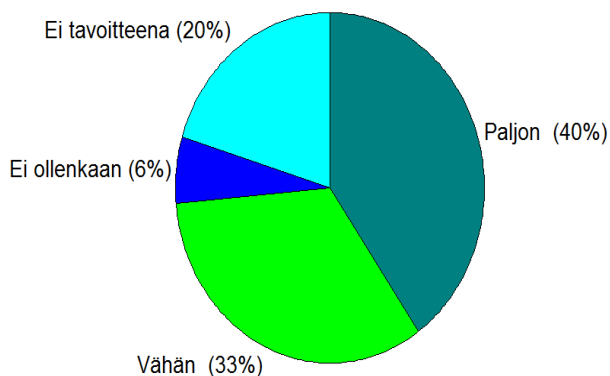
Kodin viihtyvyyteen perhetyöllä on ollut merkittävä vaikutus, sillä suurin osa vastaajista kokee ainakin jonkin asteisesti viihtyvyyden parantuneen. Tarkoittaako tämä siivous- ja muuta talousapua perhetyöntekijöiltä vai onko psykososiaalisen tuen avulla saatu voimavarojen kasvu saanut aikaan tämän tuloksen, sitä on vaikea sanoa. (KUVIO 20.)

KUVIO 20. Kodin viihtyvyyteen

Kodin hoidon sujuminen noudattelee aika paljon edellisen kuvion, kodin viihtyvyyden,

lukuja. Ainoastaan yksi vastaajista oli sitä mieltä, ettei perhetyö vaikuttanut kodinhoidon sujumiseen ollenkaan. (KUVIO 21.)

KUVIO 21. Kodinhoidon sujumiseen

Toisena kysymyksenä kysyin vastaajilta vielä laajemmin ja omin sanoin kuvaten, minkälainen merkitys perhetyöllä on kokonaisuudessaan ollut heidän elämäänsä. Vastaukset olivat hyvin yhteneväisiä, eikä yksikään ollut kokenut perhetyön merkitystä vähäpätöiseksi. Perhetyön merkitys nähtiin kaikkien vastaajien kohdalla suurena voimavarana perheen hyvinvoinnin kannalta. Vastausten perusteella tuki on koettu jopa välttämättömänä, sillä se on tuonut helpotusta jaksamiseen ja tukenut aikuisuutta.

”... Yksin en kuitenkaan olisi jaksanut enää päivääkään.” (P12)

Kolmanneksi annoin vastaajille myös mahdollisuuden kertoa vapaasti perhetyöstä omien perheidensä kohdalla. Vastauksissa käy ilmi että perhetyö on auttanut myös perheen lapsia. Kun perheen vaikeista asioista puhutaan työntekijän kanssa myös lasten kuullen, lapset kokevat turvallisuutta siitä, että heidän vanhempansa yrittävät ratkaista kodin vaikeaa tilannetta ja että tilanne tulee rauhoittumaan. Samalla lapset saavat luvan kertoa myös omista ajatuksistaan ja tunteistaan pelkäämättä vanhempien loukkaamista ja lojaliteetin rikkomista. Tällöin lupaa ei välttämättä tarvitse erikseen verbaalisesti antaa vaan avoimessa keskustelussa tunne tulee luonnostaan. (Antikainen 1999, 215)

”Saan neuvoja ja on hyvä tietää, etten ole ainut jolla on samoja ongelmia. Lapset puhuvat avoimemmin.” (P8)

Yhdessä vastauksessa käy myös ilmi, että perhetyöntekijä on toiminut perhekeskeisesti eli on lähdetty työskentelemään perheen tarpeista käsin ja valtaistamalla perhe palveluprosessissa.

” Perhetyöntekijä on ollut kodinhoitaja ja terapeutti. Perhetyöntekijän kanssa yhdessä sovittiin mitä tänään tehdään. Hän on kysynyt mikä minun mielestä on tärkeä asia.” (P3)

6.3 Tulevaisuuden palvelutarve

Kyselylomakkeen kolmannen osion ensimmäisessä kysymyksessä kysyin, minkälaisena perhetyön tarve koetaan jatkossa. Suurin osa vastaajista eli yhdeksän perhettä kertoi tarvitsevänsä perhetyönpalveluja jatkossakin samalla kapasiteetilla. Neljä oli sitä mieltä että jatkossakin tukea tarvitaan mutta ei enää yhtä tiiviisti. Kolme vastaajista kertoi, ettei enää tarvitse perhetyönpalveluja. Kyselyssä ei kuitenkaan selvitetty sitä, kuinka kauan vastaajat olivat kyselyyn vastatessaan jo saaneet perhetyön palveluja, joten siinä mielessä tuloksesta ei voi vetää mitään pitävää johtopäätöstä. Voidaan kuitenkin olettaa, että perhetyönpalveluja halutaan asteittain vähentää kun toivottu tuki on saatu ja voimavaroja kartutettu. Yhden vastaajan mielestä kynnys hakea palvelua uudelleen on madaltunut, joten palvelusta on jäänyt positiivinen mielikuva. (P4)

Toisena kysymyksenä kysyin minkälaista tukea perheet tarvitsisivat jatkossa. Ainoastaan kuusi vastaajaa vastasi tähän. Tuloksista käy ilmi, että perhetyöntekijältä kaivataan psykososiaalista tukea (P11) sekä neuvoja mm. murrosikäisten lasten kehityskriiseihin. (P2) Lisäksi kaivataan yleisesti tukea vanhemmuuteen liittyvissä huolissa ja kysymyksissä (P1) sekä kodinhoitoa laajempaa näkemystä ja yhteistyötä perheen muun viranomaisverkoston kanssa.

” Ehkä sellaista kokeneempaa/ laajempaa näkemystä omaavaa, ei pelkästään kodinhoitoapua...Tukea muutenkin sillälaila eri tahojen yhteispalavereja. Eri alat ei tietoisia toisistaan.” (P5)

Muutammat vastaajista olivat myös ehdottaneet erilaisia vertaisryhmiä kuten lasten kesäleirejä sekä al-anon-ryhmää omalle paikkakunnalleen. (P12, P4)

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Keski- Pohjanmaan perhetyön laadun mittaamisessa tutkimukseni ei ollut onnistunut. Kun vastausprosenttina on 30%, ei voida varmuudella vielä vetää mitään johtopäätöksiä, minkälainen merkitys perhetyöllä todellisuudessa on asiakkaiden elämään. Vastaajat ja heidän vastauksensa olivat kuitenkin suhteellisen homogeenisia, joten jonkinlainen johtopäätös perhetyön laadusta voidaan vetää nimenomaan tämän tyyppisestä asiakasperhejoukosta. Näiden vastausten perusteella voidaan todeta, että perhetyö on ajanut asiaansa Keski-Pohjanmaalla perheiden rinnalla kulkien. Perhetyö on merkinnyt asiakasperheiden elämässä arjen sujuvuuden paranemista, lasten kasvatuksen tukemista ja vanhempien voimaantumisen kokemusta. Vastausten perusteella asiakasperheet antavat perhetyölle ja sen tekijöille suurta arvostusta ja kiitosta. Vastauksista käy ilmi, että perhetyöntekijät ovat toimineet asiakaslähtöisesti (P3), perheen voimavaroja on hyödynnetty ja lisätty sekä työn merkitys lapsiin on nähtävissä (P8). Tyytyväisyys perhetyön antamaan apuun ja tukeen on siis suurimmaksi osaksi kiitettävällä tasolla. Huomionarvoista on, etteivät perheet miellä perhetyön palveluja pelkästään kodinhoidolliseksi tueksi vaan psykososiaalinen tuki ja työntekijän kuuntelemisen taidot tulivat esiin useammassa vastauksessa. Perhetyöntekijältä vaaditaan siis ammattitaitoa kohdata asiakasperhe ongelmien kokonaisvaltaisesti ja kompetenssia vastata myös psyykkiseen ja sosiaaliseen tuen tarpeeseen. Perhetyön odotuksiin vastaamiseen oltiin vain muutaman perheen kohdalla tyytymättömiä siitä syystä, että apua olisi tarvittu enemmän ja joustavammin mm. iltapäiväaikaan. Näin saattaa olla esim. perheissä, joissa ainakin toinen vanhemmista tekee vuorotöitä ja lapset ovat päivisin päivähoitossa tai koulussa.

Tutkimuksen suunnitteluvaiheessa tiedettiin, että vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat ovat lisääntyneet myös Keski- Pohjanmaalla ja että myös perhetyön asiakasperheet ovat lisääntyneissä määrin näiden ongelmien kanssa kamppailevia.

Hypoteesina oli, ettei kaikilla perhetyön asiakkailla ole riittävästi voimia eikä mielenkiintoa ryhtyä täyttämään kyselylomaketta, jossa kysytään henkilökohtaisia ja arkoja kysymyksiä heidän perheensä tilanteesta. Perhe on toisaalta avoin systeemi, johon yhteiskunnalliset tilanteet ja ympäristö vaikuttavat puolin ja toisin. Toisaalta perhe on myös eräänlainen kulissi, joka valikoi tarkasti sen, mitä haluaa ympäröivälle maailmalle paljastaa. (Kihl 2008, 83; Forsberg 2003, 6 - 12.) Oli siis osittain odotettavissa, ettei vastauksia välttämättä saavu takaisin riittävästi. Asiakasperheille soittaminen tai kasvokkain haastattelemineen eivät olisi mielestäni olleet sen parempi vaihtoehto siinä mielessä, että olisi ollut mahdotonta saada asiakasperheiden yhteystietoja tai ylipäättään kiertää yli viidessäkymmenessä kodissa ympäri Keski-Pohjanmaata. Haastattelun luotettavuus olisi myös ollut kyseenalaista, sillä perheen tilannetta olisi voitu helposti kaunistella tai vähätellä. Yksi vaihtoehto olisi ehkä ollut se, että olisin pyytänyt perhetyöntekijöitä ikään kuin valvomaan että asiakkaat täyttävät kyselylomakkeen normaalin tapaamisen yhteydessä mutta itsenäisesti.

Saatujen vastausten perusteella vastaajajoukko oli siis suhteellisen samankaltainen. Suurimmat syyt perhetyölle olivat lasten kasvatusongelmat sekä arkeen liittyvät seikat. Mielenterveyden ongelmat mainittiin kolmanneksi eniten, mutta ryhmä oli hyvin homogeeninen myös tässä, sillä yleensä kyse oli perheen äidin väsymyksestä. Akuuttia mielenterveysongelmaa ei mainittu ja pääteetkin tulivat esiin ainoastaan yhdessä vastauksessa. Olisi ollut mielenkiintoista vielä selvittää, mitkä perhetyöntekijöiden mielestä ovat suurimmat perhetyön aloittamisen syyt heidän asiakaskunnissaan ja verrata näitä tuloksia keskenään.

Ongelmallinen ja huomionarvoinen kohta kyselyssäni oli myös se, kuka on perhetyön asiakas ja keneltä kysytään, jos halutaan perhetyön asiakastytyväisyyspalautetta. En huomionnut suunnitteluvaiheessa sitä, että perhetyön asiakkaana on koko perhe. Jos perhetyön vaikutuksia halutaan selvittää perheiden kokemana, tulisi koko perheen mielipide jollakin tavalla mahdollistaa näkyväksi kyselylomakkeessa. Vaikka en lomakkeessa kysynyt vastaajan sukupuolta enkä ikää, voin vastausten perusteella päätellä että 15 vastaajista oli perheen äitejä ja vain yhdessä lomakkeessa vastaajana

oli isä. Lisäksi äidit usein puhuivat omasta väsymyksestään ja jaksamisestaan eli perheiden isistä sai vastausten perusteella hyvin vähän tietoa. Voidaanko tästä olettaa, että isä jää usein perhetyön ulkopuolelle? Myös tätä asiaa olisi ollut mielenkiintoista selvittää. Perhetyön asiakkaina ovat aina myös lapset, mutta heidän osuutensa kyselyyn jäi käytännössä huomioitta. Lapsinäkökulmaa selvitetessä olisi mielestäni pitänyt tehdä kontaktihaastattelu lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden eli pienten lasten kanssa esim. leikin tai erilaisten työvälineiden kautta tehtävä selvitys, miten perhetyö on lapsen mielestä vaikuttanut kodin arkeen. Tämä olisi ollut pitkä ja työläs prosessi joten tyydyin siihen oletukseen, että jos perheen vanhemmille syntyy perhetyöstä positiivisia ja voimaannuttavia kokemuksia, nämä heijastuvat positiivisesti myös heidän lapsiinsa.

9 POHDINTAA

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää perhetyön vaikutuksia perheiden elämään Verkkoa kutoen, osaamista kehittämällä eli Keski- Pohjanmaan perhetyön kehittämishankkeen asiakasperheiltä. Tutkin aihetta puolistrukturoitujen kyselylomakkeiden avulla ja tulokset olivat varsin positiivisia. Vastausprosentti oli kuitenkin pieni ja vastaajajoukko hyvin samankaltainen, joten mitään yleistettäviä johtopäätöksiä perhetyön laadusta Keski- Pohjanmaalla ei voitu vetää. Saatujen vastausten perusteella perhetyö oli kuitenkin vaikuttanut perheiden elämään juuri niissä asioissa, joihin perheet kyselyjen mukaan olivat tukea lähteneet hakemaan. Perheet olivat saaneet voimia arjen pyörittämiseen, lasten kasvatukseen sekä omaan jaksamiseen ja voimavarojen keräämiseen. Perheet ovat myös olleet tyytyväisiä saamaansa tukeen vaikkakin myös parannettavaa löytyisi. Jonkin verran toivottiin lisää psykososiaalista tukea ja perhetyöntekijöiden työaikojen joustavuutta.

Tutkimusta tehdessäni olen oppinut paljon itse aihepiiristä mutta myös tutkimuksen eri vaiheista, sillä tämä oli ensimmäinen tekemäni tutkimus. Seuraavalla kerralla tekisin joitakin asioita varmasti eri tavalla; panostaisin enemmän tutkimussuunnitelman tekoon, sillä se on hyvä työväline tutkijalle myöhemmissä tutkimuksen vaiheissa. Lisäksi panostaisin enemmän kyselylomakkeen laadintaan. Ensikertalaisena oli vaikea hahmottaa, mitä kysymyksellä oikeastaan halutaan selvittää, mitä hyödyn vastauksista sekä millä tavalla vastaajat saattavat ymmärtää kysymyksen. Huomasin mm. että strukturoitu kysymys, joka pyrki selvittämään asioita, joihin perhetyö oli vaikuttanut, ei palvellut riittävän hyvin. Syynä tähän oli se, ettei numeraalisia vastausvaihtoehtoja ollut riittävästi. ”Paljon - vähän - ei ollenkaan - ei tarkoituksen” -vaihtoehdot olivat ehkä vastaajalle helppoja mutta minun oli tutkijana vaikea vetää tuloksista johtopäätöksiä. Käsitteet voidaan tulkita monella tapaa, sillä jollekin vastaajalle ”vähän” voi olla positiivista ja toiselle taas negatiivisesti riittämätön. Jos olisin laittanut kysymykseen arvoasteikon 1 - 5, minun olisi ollut helppo laskea vastausten keskiarvo ja näin saada helpommin ja luotettavammin johtopäätöksiä. Lisäksi tekisin toisin tulevaisuuden tarpeita koskevan

kysymyksen, sillä nyt en oikeastaan voinut päätellä tuloksista paljoakaan, kun ei tiennyt, miten kauan vastaajat olivat tähän asti olleet perhetyön asiakkaina.

Teoriaosuuden kokoamisessa onnistuin mielestäni hyvin siinä mielessä, että keräsin tietoa yli vuoden verran ja pystyin omasta mielestäni linkittämään sen aika hyvin perhetyön asiakkaiden elämään. Tiedon karsiminen oli vaikeaa varsinkin loppuvaiheessa, mutta sitten oli vain päätettävä, etten ota aineistoon enää lisää lähteitä. Lähteiden kanssa olisin vastaisuudessa tarkempi. Koska aloitin teorian keruun yli vuosi sitten, en ollut vielä tarpeeksi kehittynyt siinä asiassa. Vasta loppua kohden huomasin, miten tärkeää on merkata tarkasti lähdemerkinnät ja sivunumerot ja millä tavalla kirjoitan tekstiä omin sanoin. Lisäksi olisin saanut harjoittaa enemmän eri lähteiden vuoropuhelua ja synteesin tekoa. Tässä tutkimuksessa se jäi vajavaiseksi. Pääosin olen kuitenkin tyytyväinen työskentelytapani, sillä onnistuin mielestäni hyvin töiden organisoinnissa muiden koulutoiden ohessa. Lisäksi kuljin jatkuvasti ”silmät auki” tutkimukseeni liittyvien materiaalien ja yhteiskunnassa käytävän yleisen keskustelun kautta. Onnistuin valitsemaan ajankohtaisen ja itseäni kiinnostavan aiheen, joka jaksoi kantaa loppuun saakka.

Työn tilaaja eli Verkkoa kutoen, osaamista kehittäen -hanke on jo päättynyt, mutta mukana olleiden kuntien toimijoille voisi ehdottaa tutkimuksen perusteella lisää yhteistä koulutusta kyselyyn vastanneiden muutaman perheen toivomasta psykososiaalisesta tuesta sekä yleistä tiedotusta perhetyön palveluista kuntalaisille. Perhetyön kehittämishanke on kouluttanut Keski-Pohjanmaalla työskenteleviä perhetyöntekijöitä monipuolisesti hankkeen aikana mm. parisuhdeasioissa, huolen puheeksiotossa, lapsinäkökulmassa sekä erilaisten perhetyön menetelmien käytössä. Psykososiaalinen tuki on kuitenkin laaja käsite ja perheiden ongelmat monimuotoisia, joten on tärkeää, että vaikka perhetyön kehittämishanke päättyi, perhetyöntekijöillä olisi edelleen mahdollisuuksia ja innostusta päivittää osaamistaan elinikäisen oppimisen näkökulmasta. Vastauksista kävi ilmi, että vaikka perhetyön palvelujen hakeminen ja saaminen oli koettu pääosin sujuvaksi, tuen ajoissa saamiseen ja sen vastaamisesta odotuksiin oltiin muutaman vastauksen verran enemmän tyytymättömiä.

Voidaan olettaa, että joidenkin perheiden kohdalla tuen tarpeeseen ei oltu saatu apua ajoissa joko perhetyön palveluista tietämättömyyden takia tai perheen ongelmien piilossa pysymisen vuoksi. Kun tukea on sitten huomattu hakea tai tarjota, se on ollut nopeaa ja sujuvaa. Perhetyö on monille vieras asia; ihmisillä on siitä usein vääränlaisia, negatiivisiakin käsityksiä. Olisikin tarpeen yhä enemmän tuoda tätä palvelun muotoa yleisempään tietoisuuteen vaikkapa median tai perhetyön yhteistyöverkostojen, kuten neuvolan, koulun ja päivähoidon kautta.

Jatkotutkimusaiheina nostaisin esiin perhetyöntekijöiden kokemuksen perhetyön asiakkaiden ongelmista ja syistä, jotka ovat johtaneet heidät perhetyön asiakkaiksi Keski- Pohjanmaalla. Esitin hypoteesin pienen vastausprosentin syyksi; kaikista vaikeimpien ongelmien kanssa kamppailevat perheet eivät koe tärkeäksi vastata asiakastytyväisyyskyselyihin. Jos tämä pitää paikkaansa, perhetyöntekijöiden kyselystä tulisi esiin enemmän juuri näitä vaikeita ongelmia. Lisäksi mielenkiintoista olisi selvittää, miten isät osallistuvat perhetyöhön ja ylipäätään miten miehet reagoivat perheen ongelmatilanteissa ja kriiseissä. Tämän tutkimukseni vastauksissa isät eivät juurikaan näkyneet siinä määrin kuin itse odotin.

Perhetyöllä on paljon positiivisia vaikutuksia yksilön ja perheen elämään, niin kuin tutkimuksestani kävi ilmi; perhetyöllä on mahdollisuus katkaista perheen negatiivisia noidankehiä ja saattaa perhe taas oikealle polulle omien voimavarojensa turvin. Sain tutkimustani varten vain 16 kyselylomaketta takaisin mutta kun ajattelen asiaa tuloksien perusteella saadusta uudesta näkökulmasta, positiivisen vaikutuksen kehästä, huomaan miten merkittävä määrä jo 16 perheen voimaantumisen ja jaksamisen kokemus on Keski- Pohjanmaalla. Tuohon 16 perheeseen sisältyy suuri joukko vanhempia, lapsia, sukulaisia ja ystäviä, joihin perhetyön vaikutus välittömästi tai välillisesti kohdistuu.

Ennaltaehkäisevässä työssä ja perhetyössä voidaan pienestä tehdä suurta. Aina ei vaadita muuta kuin kuunteleva korvapari ja sillä saadaan paljon aikaan. Siksi lisään loppuun vielä Tommy Tabermanin runon, joka mielestäni kuvaa hyvin tätä ajatusta.

*Annoin sinulle höyhenen
Ja sinä sanoit sitä siiveksi,
Annoin sinulle murusen
Ja sinä sanoit sitä leiväksi,
Annoin sinulle tilkkasen
Ja sinä sanoit sitä mereksi,
Niin paljon sinä
Minulle annoit:
Meren, siivet, leivän
Mitähän olisin saanut
Jos olisin uskaltanut
Antaa vähän enemmän.*

Tommy Taberman: Pieni laulu antamisen ihmeestä.

LÄHTEET

Antikainen, J. 1999. Perheväkivallan perhekeskeinen hoito. Teoksessa J. Aaltonen & R. Rinne (toim.) Perhe terapiassa, vuoropuhelua vuosituhannen vaihtuessa. Jyväskylä: Gaudeamus.

Bardy, Marjatta. 2002. Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Helsinki: Stakes.

Forsberg, H. 2003. Kriittistä näkökulmaa jäljittämässä. Teoksessa: H. Forsberg & R. Nätkin (toim.) Perhe murroksessa, kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus. 7 - 15.

Halttunen, T. 1999. ”Tarttis pärjätä itekki.” Toimeentulotuki ja lapsiperheiden taloudellinen selviäminen laman jälkeisessä Suomessa. Helsinki: Väestötutkimuslaitos Väestöliitto.

Heiskanen, T. & Salonen, K. & Kitchener, B. & Jorm, A. 2008. Käsikirja mielen terveydestä ja ensiavusta. Suomen mielenterveysseura. Helsinki: Edita Prima oy.

Hirsijärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2001. Tutki ja kirjoita. 6.-7. painos. Helsinki: Tammi.

Hujala, E., Puroila, A-L., Parrila-Haapakoski, S. & Nivala, V. 1998. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Helsinki: Gummerus.

Häggman-Laitila, A., Ruskomaa, L. & Euramaa, K-I. (toim.) 2000. Varhaista tukea lapsiperheille. Kokemuksia Lapsiperhe-projektin perhetyöstä. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

Ihalainen, J. & Kettunen, T. 2006. Turvaverkko vai trampoliini. Sosiaaliturvan mahdollisuudet. Helsinki: WSOY.

Jämsä, J. (toim.) 2008. Sateenkaariperheet ja hyvinvointi. Käsikirja lasten ja perheiden kanssa työskenteleville. Jyväskylä: Ps-kustannus.

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2007. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki: Edita.

Kananoja, A. & Niiranen, V. & Jokiranta, H. 2008. Kunnallinen sosiaalipolitiikka. Osallisuutta ja yhteistä vastuuta. Jyväskylä: Ps- kustannus.

Kananoja, J. 1999. Sosiaalisen pääoman merkitys, Social capital. Kuopio: Snellman-instituutti.

Kela, M-L. 2008. Verkkoa kutoen, osaamista kehittäen. Keski-Pohjanmaan perhetyön kehittämishanke 2006 - 2008. Loppuraportti.

Kihl, N. 2008. Päätteet naisen elämäkulussa. Teoksessa: K Huotari & J Hurtig (toim.) Sosiaalityötä monitoroimassa. Helsinki: Palmenia.

Kivimäki, R. 2003. Perhe tuli työelämään. Teoksessa: H, Forsberg & R, Nätkin (toim.) Perhe murroksessa, kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus. 186-201.

Kokkolan perusturva. 2008. Www-dokumentti. Saatavissa: http://www.kokkola.fi/perusturva/kotipalvelut/fi_FI/lapsiperheiden_kotipalvelu.
Luettu: 19.12.2008.

Koronen, M. Eronnut perhe. 2003. Teoksessa H Forsberg & R Nätkin (toim.) Perhe murroksessa, kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus. 103-120.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417/ 4§.

Lastensuojelun käsikirja. 2001. Etelä-Suomen lääninhallituksen sosiaali- ja terveysosaston julkaisuja.

Leppiman, A. & Puustinen & Niemelä, S. 2006. Moniammatillisen perhetyön oppiminen ja opettaminen. Iisalmi: Savonia amk.

Lumijärvi, I. 1994. Laadun arviointi sosiaali- ja terveysalan palveluyksiköissä. Tutkimuksia no 186. Vaasan yliopisto.

Lång, S. 2009. Mielenterveys- ja päihdeongelma arjessa. Tunnista, kohtaa, toimi. Luento. 4.3.2009. Kaustinen.

Maaniittu, M. 1998. Kohtaamisen ja vuorovaikutuksen lisääminen – tulevaisuuden suuntia sosiaalihuollon laatutyöhön. Teoksessa R Haverinen & L Simonen & I Kiikkala. (toim.) Kohtaamisia sosiaali- ja terveysalan areenoilla. Stakes-raportteja 221. Helsinki: Gummerus.

Moisio, P. (toim.) 2005. Lapsiperheiden taloudellisen tilanteen kehitys Suomessa vuosina 1990-2002. Raportteja 4/2005. Stakes. Saatavissa: <http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/raportit/Ra4-2005.pdf>. Luettu 9.6.2008.

Möller, S. 2005. Suunnitelmallinen työskentely tekee lapsesta asiakkaan. Teoksessa M Reijonen. (toim). Voimaa perhetyöhön. Jyväskylä: Ps-kustannus. 61-66.

Nätkin, R. 2003. Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa H Forsberg & R Nätkin (toim.) Perhe murroksessa, kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus. 16- 38.

- Piha, J. 1999. Lapsikeskeinen perheterapia. Teoksessa J. Aaltonen & R. Rinne (toim.) Perhe terapiassa, vuoropuhelua vuosituhannen vaihtuessa. Jyväskylä: Gaudeamus,
- Pohjola, K. 2005. Perhe ja lapsen perhe. Teoksessa M Reijonen. (toim). Voimaa perhetyöhön. Jyväskylä: Ps-kustannus.
- Pulkkinen, L. 2002 a. Koti, koulu ja yksityinen elämänpiiri hyvän elämän ankkureina. Teoksessa: A. Rönkä & U. Kinnunen (toim), Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-kustannus. 14- 29.
- Pulkkinen, L. 2002 b. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: Ps-kustannus.
- Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) 2004. Lastensuojelu tänään. 240-249. Helsinki: Tammi.
- Puroila, A-M. & Karila, K. 2001. Bronfenbrennerin ekologinen teoria. Teoksessa K Karila, J Kinos & J Virtanen (toim.) Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Jyväskylä: Ps- kustannus. 204- 225.
- Pölkki, P. 2001. Oppilaiden syrjäytymisuhkien tunnistaminen ja ehkäisy peruskoulun haasteena. Teoksessa I Järventie & H Sauli. (toim.) Eriarvoinen lapsuus. Helsinki: WSOY. 125-144.
- Raunio, Kyösti. 2004. Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.
- Reijonen, M. (toim.) 2005. Voimaa perhetyöhön, arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Jyväskylä: Ps-kustannus.
- Ruishalme, O. & Saaristo, L. 2007. Elämä satuttaa – Kriisit ja niistä selviytyminen. Helsinki: Tammi.
- Rönkä, A & Kinnunen, U. (toim) 2002. Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Rönkä, A., Litsilä, R., Viheräkoski, J. & Poikkeus, A-M. 2002. Nuoret ja vanhemmat perhesuhteiden muutoksessa. Teoksessa: A. Rönkä & U. Kinnunen (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-kustannus. 51- 71.
- Sauli H. 2001. Lasten osuus yhteiskunnan voimavaroista 1990-luvulla. Teoksessa I Järventie & H Sauli. (toim.) Eriarvoinen lapsuus. Helsinki: WSOY. 149-168.
- Sevón, E. & Huttunen, J. 2002. Odottavan äidin vastuu. Teoksessa A Rönkä & U

Kinnunen (toim), Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-kustannus. 72- 98.

Solantaus, T. 2006. Kun vanhemmalla on mielenterveysongelmia. Espoo: Stakes. Valtakunnalliset neuvolapäivät 31.10.2006. Saatavissa :http://www.stakes.fi/neuvolaty/liitetiedostot/2006/esitys_solantaus.pdf Luettu 1.4.2009.

Suomalainen lapsi 2007. Helsinki: Stakes. Tilastokeskus.

Taberman, T. Pieni laulu antamisen ihmeestä.

Tolstoi, L. Anna Karenina. 1877

Vilkkä, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Vuori, J. 2003. Äitiyden ainekset. Teoksessa: H, Forsberg & R, Nätkin (toim.) Perhe murroksessa, kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus. 39- 63.

Vuori, J & Nätkin, R (toim.) 2007. Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino.

SAATEKIRJE ASIAKKAILLE

Tarja Jaakkola
Keski- Pohjanmaan amk
Sosiaaliala

Hei!

Olen Tarja Jaakkola ja opiskelen kolmatta vuotta Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulussa sosionomiksi. Teen opinnäytetyötä Keski-Pohjanmaan perhetyön kehittämishankkeelle Verkkoa kutoen, osaamista kehittäen. Tarkoitukseni on selvittää, mitä perhetyö on merkinnyt asiakasperheiden elämässä. Hanke on päättymässä tämän vuoden syksynä, joten on tärkeää saada palautetta siitä, ovatko hankkeen tavoitteet toteutuneet niiltä osin, joissa painotettiin perhetyön laadukkuutta.

Lähetän kyselylomakkeet kaikille hankkeessa mukana olevien kuntien asiakasperheille, jotka saavat perhetyön palveluja. Nämä kunnat ovat: Kokkola, Toholampi, Lestijärvi, Kannus, Himanka, Lohtaja, Kälviä, Veteli, Kaustinen, Perho, Halsua ja Ullava. Lomakkeet toimitetaan teidän omien perhetyöntekijöidenne kautta, joten en tule missään vaiheessa tietämään kenelle kyselylomakkeet menevät ja keneltä saan vastauksen. Nimet ja asuinpaikkakunnat eivät tule tietooni missään vaiheessa.

Vastauksenne on tärkeä, sillä tutkimustulosten perusteella perhetyötä voidaan edelleen kehittää laadukkaampaan suuntaan. Vastausaika on marraskuun loppuun 30.11.2008 saakka. Voitte lähettää kyselylomakkeen siihen varatussa kirjekuoressa, josta postimaksu on jo maksettu.

Kiitos.

SAATEKIRJE PERHETYÖNTEKIJÖILLE

Tarja Jaakkola
Keski- Pohjanmaan amk
Sosiaaliala

Hei!

Olen Tarja Jaakkola ja opiskelen kolmatta vuotta Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulussa sosionomiksi. Teen opinnäytetyötä Keski-Pohjanmaan perhetyön kehittämishankkeelle Verkkoa kutoen, osaamista kehittäen. Tarkoitukseni on selvittää, mitä perhetyö on merkinnyt asiakasperheiden elämässä. Koska hanke on päättymässä nyt lokakuussa 2008, on tärkeää saada palautetta siitä, ovatko hankkeen tavoitteet toteutuneet niiltä osin, joissa painotettiin perhetyön laadukkuutta.

Kyselylomakkeet on tarkoitettu kaikille hankkeessa mukana olevien kuntien asiakasperheille, jotka saavat perhetyön palveluja. Nämä kunnat ovat: Kokkola, Toholampi, Lestijärvi, Kannus, Himanka, Lohtaja, Kälviä, Veteli, Kaustinen, Perho. Sekä yhteistyökumppaneina Halsua ja Ullava. Vastauksien anonymisuojan takaamiseksi lomakkeet on päätetty toimittaa perhetyöntekijöiden kautta, jotta en tule missään vaiheessa tietämään kenelle kyselylomakkeet menevät ja keneltä saan vastauksen. Nimet ja asuinpaikkakunnat eivät tule tietooni missään vaiheessa.

Marja- Liisa Kela toimittaa ystävällisesti kyselylomakkeet vastauskuorineen (postikulut maksettu) jokaisen hankkeessa olevan kunnan perhetyöntekijälle/ - tekijöille ja toivon että

LIITE 2/2

mahdollisimman pian voitte välittää ne edelleen asiakkailenne normaalien käyntien lomassa. Vastausaikaa on marraskuun loppuun saakka eli 30.11.2008 saakka. Kyselylomakkeessa on vastausohjeet ja vastaajille tarkoitettussa saatekirjeessä lisäksi muuta tietoa.

Perheet voivat itse lähettää täytetyt kyselylomakkeet vastauskuoressa, jotka menevät Kannuksen kaupungille ja Marja- Liisa Kelalle. Olemme sopineet asian niin, että minä käyn joulukuun alussa ne sitten hakemassa.

Analysoin tutkimustulosta keväällä 2009 ja saatu tieto välitetään tietenkin myös kentälle, teille perhetyöntekijöille.

Toivottavasti saadaan mahdollisimman monta vastausta jotta perhetyötä voitaisiin edelleen kehittää!

Kiitos paljon avustanne ja ajastanne!

Terveisin Tarja Jaakkola

045 - xxx xxxx

KYSELYLOMAKE

Kaikki vastaukset käsitellään luottamuksellisesti eikä vastaajien henkilöllisyys/ paikkakunta tule ilmi missään vaiheessa.

Kyselylomakkeen lopussa on yhteystietoni, johon voi ottaa yhteyttä jos tulee kysyttävää.

Ole hyvä ja rastita sopivin vastausvaihtoehto sekä vastaa vapaasti avoimiin kysymyksiin.

OSA 1 LÄHTÖTILANNE

Mitä kautta teidät ohjattiin perhetyön palveluihin?

kunnan lastensuojelu	☐
perhe itse	☐
neuvola	☐
mielenterveystoimisto	☐
lastenpsykiatria	☐
maahanmuuttajatoimisto	☐
perheneuvola	☐
vammaispalvelu	☐
työvoimatoimisto	☐
sairaalan sosiaalityö	☐
muu, mikä_____	☐

Perhetyön aloittamisen syyt

Mielenterveys väsynyt tai masentunut äiti	☐
väsynyt tai masentunut isä	☐
muut mielenterveyden ongelmat	☐
Arki ja talous kotityöt	☐
kaaos	☐
raha-asiat	☐
Parisuhde ero	☐
väkivalta	☐
vuorovaikutus	☐
lasten tapaaminen	☐
muu_____	☐
Päihteet	☐
Lasten kasvatus- ja kouluongelmat	
Ongelmat vuorovaikutuksessa	☐
Käyttäytymishäiriö	☐
muu_____	☐
Vauva Ensikodin jatkotuki	☐
nuori äiti	☐
vauvan syntymä	☐
Muut Sijoituksen purku	☐
lapsen tai vanhemman kuolema	☐
seksuaalinen hyväksikäyttö	☐

Miten koitte perhetyön palvelun hakemisen ja saamisen?

Tuliko tuki ajoissa? Miten perhetyö on vastannut odotuksianne?

OSA 2 PERHETYÖN MERKITYS

Arvioi perhetyön merkitystä elämässänne ympäröimällä se numero, joka vastaa parhaiten kokemustasi

Perhetyö auttoi	paljon	vähän	ei lainkaan	ei tavoitteena
arjessa jaksamiseen	3	2	1	0
varmuuteen lastenhoidossa	3	2	1	0
päivärytmin selkiytymiseen	3	2	1	0
työelämään palaamiseen	3	2	1	0
koulutuksen hankkimiseen	3	2	1	0
omaan terapiaan menemiseen	3	2	1	0
elämänilon saamiseen	3	2	1	0
asuinalueella viihtymiseen	3	2	1	0
kanssakäymisen taitoihin	3	2	1	0
lasten koulunkäynnin sujumiseen	3	2	1	0
päihteiden käytön vähenemiseen	3	2	1	0
perheväkivallan vähenemiseen	3	2	1	0
luottamukseen omiin voimavaroihin	3	2	1	0
raha-asioiden kuntoon saamiseen	3	2	1	0
sosiaaliavustusten hakemiseen	3	2	1	0
kodin viihtyvyyteen	3	2	1	0
kodinhoidon sujumiseen	3	2	1	0
muuhun, mihin _____	3	2	1	0

Minkälainen merkitys perhetyöllä on kokonaisuudessaan elämäännne ollut?

Haluan vielä sanoa perhetyöstä oman perheeni kohdalta

OSA 3 PERHEEN TULEVAISUUS

Minkälaisena koette perhetyön tarpeen jatkossa?

Minkälaista tukea kaipaisitte lisää?

Haluan vielä sanoa

*KIITOS AJASTANNE!
Vastaksenne on tärkeä!*

Terveisin: Tarja Jaakkola
045-xxx xxxx

Keski- Pohjanmaan amk
Sosiaaliala

Tarja Jaakkola
TUTKIMUSSUUNNITELMA

1 Johdanto

Olen Tarja Jaakkola ja opiskelen Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulussa Kokkolan sosiaali- ja terveysalan yksikössä sosionomiksi. Valmistun jouluna 2009. Tutkimusraporttini liittyy Keski- Pohjanmaan perhetyön kehittämishankkeeseen Verkkoa kutoen, osaamista kehittäen. Hankkeeseen kuuluvat Kokkola, Toholampi, Lestijärvi, Kannus, Himanka, Lohtaja, Kälviä, Veteli, Kaustinen ja Perho. Halsua ja Ullava ovat hankkeen yhteistyökumppaneina. Hanketta hallinnoi Kannuksen kaupunki. Hanke toteutuu ajalla 7.8.2006 – 31.10.2008. Hanketta rahoitetaan osaksi Sosiaali- ja terveysministeriön kehittämismäärärahoilla sekä hankkeessa mukana olevien kuntien omarahoitusosuudella. Perhetyön kehittämishankkeen toteutuminen on ennakoitu Keski-Pohjanmaan maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelmassa, hyvinvointiosaamisen linjassa. Hankkeessa toimii projektityöntekijänä Marja-Liisa Kela sekä hänen tukenaan ohjausryhmä ja projektiryhmä.

Perusteluna kuntien yhteiselle hankkeelle oli perhetyömenetelmän käyttöönoton ja vakinaistamisen vaikeus vähäisten voimavarojen johdosta yksittäisissä kunnissa. Perhetyön tarve on kuitenkin alueen kunnissa suuri, melko samanaikainen ja samanlainen. Perheiden voimavarojen heikkeneminen sekä päihteiden ja huumeiden käytön lisääntyminen aiheuttaa koko ajan lisääntyvää tarvetta lapsiperheiden tukemiseen. Perhetyö on hyvin vaativaa työtä. Se vaatii hyvää osaamista ja osaamisen vahvistamiseksi sekä lisäämiseksi tarvitaan kehittämistyötä.

Tehtävänäni on tutkia kehittämishankkeessa mukana olevien kuntien kaikkia asiakasperheitä, jotka saavat kunnan perhetyön palveluja siitä näkökulmasta, mitä perhetyö on merkinnyt heidän elämässään. Työn tilaajana on Verkkoa kutoen, osaamista kehittäen -hanke. Tehtäväni pureutuu hankkeen laadun seuraamiseen eli siihen onko hankkeen tavoite saavutettu perhetyön palvelujen laadun osalta. Laadukas työ vaikuttaa positiivisesti perheiden elämään ja merkitsee perheen voimaantumisen kokemusta.

LIITE 4/3

Otin ensin itse yhteyttä hankkeen projektinvetäjä Marja- Liisa Kelaan kysellen mahdollisuudesta tehdä opinnäytetyö jotenkin hankkeeseen liittyen. Tutkimusraporttini nimi on alustavasti: Perhetyön merkitys perheiden kokemana Verkkoa kutoen, osaamista kehittäen – hankkeessa. Perhetyön kehittämishanke päättyy lokakuussa 2008 joten tutkimukseni tulee siihen nähden sopivaan aikaan, kun työtä on ehditty tehdä hankkeen aikana jo paljon.

Kuulin hankkeesta tuttavaltani, joka toimii perhetyöntekijänä eräässä hankkeeseen kuuluvassa kunnassa. Olen itse nuori äiti ja opiskelija, joten suomalaisten perheiden ongelmat ovat tulleet lähelle sydäntä ja minulle on syntynyt psykologinen omistajuus aiheeseen. Sosionomina voin toimia monessa mielessä perheiden parissa joko lastensuojelullisissa tilanteissa tai esim. mielenterveys- ja päihdetyössä, jossa myös tulee ottaa huomioon asiakkaan verkosto, perhe mukaan lukien.

2 Tutkimuksen tavoite ja teoriatausta

Tutkimuskysymys 1: mitä perhetyö on merkinnyt asiakasperheen elämässä?

Tutkimuskysymys 2: miten tyytyväisiä asiakasperheet ovat saamaansa apuun ja tukeen?

Näiden kysymysten avulla saadaan vastaus siihen, onko perhetyö ajanut asiaansa Keski-Pohjanmaan maakunnissa riittävän hyvin.

Verkko kutoen, osaamista kehittäen hankkeen tavoitteena on kehittää perhetyön menetelmiä, organisointia ja osaamista Keski-Pohjanmaalla. Hankkeen avulla luodaan toimintamalli, joka takaa alueen asukkaille laadukkaat perhetyön palvelut erilaisissa vaativissa perhetilanteissa sekä varmistaa kuntalaisten tasa- arvoisuuden kunnallisesti toteutetun perhetyön osalta.

Erityisesti hankkeen tarkoituksena on vastata vaativan lastensuojelun tarpeisiin. Hankkeessa otetaan huomioon jokaisen kunnan omat lähtökohdat, resurssit ja tarpeet. Projektiin kytketään myös päihteiden käytön vähentäminen ja mielenterveysongelmat, koska ne on todettu aiheuttavan suurimman osan lastensuojelun tarpeesta.

3 Aineisto ja menetelmät

Otan tutkimukseeni mukaan kaikki hankkeessa olevien kuntien asiakasperheet, joille postitan heidän perhetyöntekijöidensä avulla kyselylomakkeet. Näin en siis itse saa millään tavalla tietooni, kelle kyselyn lähetän ja vastaavasti keneltä saan vastauksen. Tutkimuksen ongelmana oli se, että vastauksia saattaisi tulla vähän. Tästä syystä päätin lähettää kaikille perheille lomakkeet, jotta vastausprosentti saataisiin ehkä korkeammaksi. Tutkimuslomake on tilaajan kanssa yhdessä suunniteltu. Tarkoituksena on tehdä lomakkeeseen monivalintakysymyksiä jotta vastaaminen olisi mahdollisimman helppoa ja nopeaa. Lisään lomakkeeseen kuitenkin muutaman avoimen kohdan, jossa perheet saavat vapaan sanan. Jotta saan selvitettyä miten perheet kokevat perhetyön merkityksen elämässään, minun täytyy ensin myös ottaa selvää kyselylomakkeen avulla, mikä on ollut se alkutilanne perheessä, josta perhetyö alkoi. Luottamuksellisuuden takia perheen nimeä ja asuinpaikkakuntaa ei kysytä ja vastauskuori suljetaan perheen toimesta. Vastaukset lähetetään minulle. Kyselylomakkeista aiheutuu postituskuluja, jotka voidaan kustantaa hankkeen rahoituksella postituksen tapahtuessa ennen hankkeen päättymistä; lokakuun lopussa. Tarkoituksena on lähettää asiakaskyselylomakkeet perheille lokakuussa. Vastausaikaa on noin kuukausi eli joulukuussa 2008 alkaisin purkaa ja analysoida vastauksia. Pyrin siihen, että tutkimusraporttini valmistuisi kevättalvella 2009 ja voisin toimittaa tutkimustulokset tilaajalle silloin. Opinnäytetyön ohjaava opettajani on Anne Jaakonaho.

4 Kirjallisuus

Bardy, M. Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000- luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. 2002. Stakes

Heino, T. Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. 2007. Stakes.

Heino, T. & Berg, K. & Hurtig, J. Perhetyön ilo ja hämmennys.

Heikkilä, M. & Kautto, M. (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2002. 2002

Holmberg, T. Lapset ja vanhempien päihdeongelma. 2003. Lasten keskus.

Hurtig, J. Lasta suojelemissa- etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. 2003. Lapin yliopisto.

Juhila, K. Forsberg, H. & Roivanen, I. (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. 2001.

Leppiman, A. & Puustinen- Niemelä, S. Moniammatillisen perhetyö oppiminen ja opettaminen. 2006. Savonia amk. Iisalmi

Puonti, A. Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) Lastensuojelu tänään.

Reijonen, M. (toim.) Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. 2005. Ps-kustannus.

Ruishalme, O. & Saaristo, L. Elämä satuttaa. Kriisit ja niistä selviytyminen. 2007. Tammi.

Suomalainen lapsi 2007. Stakes

Taskinen, S. Lastensuojelulaki (417/2007) soveltamisopas.

Törrönen, M. (toim.) Lapsuuden hyvinvointi. 2001

KESKI-POHJANMAAN SAIRAANHOITOPiIRI VIRANHALTIJAPÄÄTÖS

Tutkimuslupapäätös
Peruspalvelujohtaja

01.12.2008

15 §

ASIA

Tutkimusluvan myöntäminen

PÄÄTÖS

Myönnän tutkimusluvan opiskelija Tarja Jaakkolalle, Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu, perhetyön asiakaskyselyn tekemiseen.

ESITYKSEN TEKIJÄ

Keski-Pohjanmaan alueella on toiminut vuosina 2006-2008 Perhetyön kehittämishanke, jota on hallinnoinut Kannuksen kaupunki. Hankkeen projektityöntekijä on esittänyt Jyväskylä-alueen kunnille ja Kokkolan kaupungille, että hankkeessa toteutettaisiin asiakaskysely. Kyselyn toteuttaa sosionomiopiskelija Tarja Jaakkola. Jaakkola opiskelee Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun Kokkolan yksikössä. Kysely on suunnattu perhetyön asiakasperheille. Kokkolan kaupunki on omalta osaltaan hyväksynyt tutkimussuunnitelman.

PÄÄTÖKSEN TEKIJÄ

Tarja Oikarinen-Nybacka
peruspalvelujohtaja